

Duyde

VERZAMELING

VAN

VADERLANDSCHE

Spreekwoorden,

OPGEHELDERD

DOOR

J. F. Martinet,

TEN GEBRUIKE DER JEUGD EN
IN DE SCHOLEN.

Derde Druk.

TE LEYDEN BIJ
D. du Mortier en Zoon.
1829.

De Verzameling van VADERLANDSCHE SPREEKWOORDEN opgehelderd en verklaard, zoo als die aan de Jeugd hier wordt aangeboden, is haren oorsprong verschuldigd aan wijlen den voortreffelijken MARTINET, die door zijne Schriften zoo veel heeft toegebragt, om ook onze Jonge Lieden kunde en deugd te doen verkrijgen. Hij heeft namelijk, in een werkje, getiteld: *Geschenk voor de Jeugd*, hetwelk in twaalf stukjes, door hem en den Eerwaardigen VAN DEN BERG, is aan het licht gebragt, van tijd tot tijd, eenige dezer Spreekwoorden met derzelver verklaringen, zoo als gij die hier aantreft, medegedeeld. Ik heb begrepen, dat het der Vaderlandsche Jeugd niet ongevallig zoude zijn, in een afzonderlijk Boekje, deze Verzameling bijeen te hebben, opdat die voor haar tot een nuttig en vermakelijk onderwijs

zoude kunnen dienen, en ook tot dit einde gebruikt worden in onze Vaderlandsche Scholen.

Tot dus verre het *Voorberigt*, geplaatst geweest voor den *Tweeden Druk* van dit Werkje, in 1807 bij JOHANNES ALLART uitgegeven.

Sedert eenige jaren hiervan, als mede van een ruim aantal daarbij behoorende Exemplaren, eigenaars geworden, zoo was echter thans weder een Herdruk noodzakelijk. — Wij hebben daarbij in den stijl geene veranderingen gemaakt, dan voor zoo verre sommige woorden en uitdrukkingen ons voorkwamen, voor de tegenwoordige Jeugd minder verstaanbaar te zijn; terwijl wij echter alle thans aangenomene regelen van Taal en Spelling, zoo veel mogelijk hebben in acht genomen; door welk een en ander wij ons vleijen, dat dit aangename en nuttige boekje, voor onze Nederlandsche Jeugd, weder eenige meerdere waarde zal verkregen hebben.

D. DU MORTIER EN ZOON.

IN-

INHOUD.

40.

63.

VA-

VADERLANDSCHE
SPREEKWOORDEN.

I.

HOLLAND IS IN LAST.

anneer gij deze zegswijze hoort, wensch dan, men ze nimmer meer in dien treurigen zin moge iiken, als men, vóór ruim twee honderd jaren, ian gaf. Gij moet weten, hoe dezelve is opgeen. Vóór en na het jaar 1562, onderging ons Vaderland zware watervloeden, door zee of rin, welke anders voor den Koophandel en de cherij zoo voordeelig zijn: want, omdat ons Land ligt, en daarom *Nederland* geheeten wordt, t de zee somtijds over, of doorboort de dijken; het water, dat uit *Duitschland* in onze rivieren mt, om zich in de zee te lozen, is ook veelal menigvuldig, dat het tegen de rivierdijken met veel geweld aanperst, dat zij scheuren, of daarheenloopt, en dan geweldige verwoestingen in lage land aanrigt. Och, mijn lieve kind! als GOD die ramp toezendt, wat verdrinkt er dan al niet, raakt in den uitersten nood: mensch en vee, goed land! — Zulk een geval gebeurde in het jaar 2, en tot deszelfs gedachtenis sloeg men eenen penning,

ning, waarop te zien was een schip, geslingerd door winden en golven, terwijl de zeelieden, die er op waren, met de handen ten hemel geheven, riepen: *Heere! behoed ons, wij vergaan!* Toen zeker was *Holland in last!* Maar sedert gebruikt men deze manier van iemand, die eenen grooten ophef maakt van eene beuzeling; die veel schreeuwt, maar in geen' grooten nood is, wat hij ook moge voorgeven. — Leer dikwijls bidden, vooral in den winter, dat GOD ons tegen watersnood beware; want wij staan er altijd, maar dan meest, voor bloot, en verdienen 's Heeren ongenoegen door onze zonden.

2.

HIJ SCHREIT TRANEN MET TUITEN.

Gij zult menigmaal deze gemeene wijze van zeggen hooren, als men spreekt van menschen, die eene ongemeene droefheid vertoonen, en zoo veel tranen storten, dat men eene tuit daarmede zou kunnen vullen. — Eene tuit is een pot of kannetje. — En weet gij, mijn kind! van waar de gezegde spreuk komt? — Zeker neen! — Nu, dan zal ik het u zeggen. Ons Vaderland werd, vóór eenige honderden jaren, door menschen bewoond, die men *Heidenen* noemde, die geen Evangelie kenden, en de Afgoden dienden. Zij hadden vreemde gebruiken, bij voorbeeld: als zij een lijk zouden begraven, huurden zij, voor weinig gelds, eenige vrouwen, die huilen konden als zij maar wilden, om de lijk-

lijkstaatsie te verzellen. Deze vrouwen verzamelden hare tranen in tuiten of kannetjes, die men bij het lijk in het graf zettede; het waren dus *tranen met tuiten vol*. Hard schreijen is nu bij ons *tranen met tuiten schreijen*. — Hoe goed is het, dat wij door het Evangelie wijzer zijn geworden, en zulke dwaze gewoonten hebben afgeschaft! — Leer, dat niet hij overstelpt is van de grootste droefheid, die uitwendig de sterkste teekenen daarvan vertoont. De *Heidensche* vrouwen huilden om geld; maar de grootste smart wordt dikwijls in het hart verborgen en gesmoord. De een is luidruchtiger in blijdschap en in droefheid, dan de ander. Men moet derhalve in zulke gevallen over het hart oordeelen, hoewel dat veeltijds moeijelijk of onmogelijk valt.

3.

HIJ HEEFT DEN PAPEGAAI AFGESCHOTEN.

Zoo hoort men zeggen, als iemand het spel gewonnen heeft, en met den prijs gaat strijken. Eene vreemde spreekwijze: *hij heeft den papegaai afgeschoten*, om dat te beteekenen, zult gij mogelijk denken. Is dat zoo niet? — Maar hoor, welken oorsprong dezelve heeft. In oude tijden wist men niet, wat loontrekkende soldaten waren: de inwoners van het eene Land vochten, in tijd van oorlog, tegen die van het andere: en elke stad of dorp moest een bepaald getal gewapende mannen in het leger leveren. Zij waren, gelijk nu de soldaten der regimenten, door klee-

ding van elkander onderscheiden. De burgers der steden droegen toen zulke kleederen, gelijk nog de weeskinderen thans dragen.

Maar de Koningen van *Europa* verzonnen naderhand regimenten, dat zijn benden van geoefende krijgslieden, op te rigten, omdat ze daarop meer konden vertrouwen, en hun willekeurig gezag er beter door uitvoeren. Dat is daarna de algemeene mode in *Europa* geworden. Te voren, toen 's Lands kinderen voor hunne vrijheid moedig streden, waren de burgers der steden en de boeren te platten lande in Schutterijen en Rotten verdeeld. Zij trokken jaarlijks op, oefenden zich in de wapenen, en ook in het schieten. Daartoe rigtte men in de dorpen Schut- of Schietboomen op, die men nog, in de Meijerij van *'s Bosch*, in grooten getale ziet staan. Op zekeren tijd des jaars zettede men daarop een' houten papegaai, en men stelde eenen prijs voor dengenen, die er denzelven afschoot. Die dat deed, noemde men *Koning:* hij werd omhangen met een sieraad van zilveren wapens: hij werd geëerd als Koning, en men vermaakte zich dien dag, nadat het schieten gedaan was, met vrolijkheden.

4.

HIJ SLENDERT MEÊ, ALS DE WAARD VAN BIELEFELD.

Als gij, mijn kind! dit hoort zeggen, denk dan, dat daarin eene nuttige les aan u gegeven wordt. De verleiding is in de wereld menigvuldiger en sterker, dan

dan gij nog weet. Vader, moeder of vrienden kunnen er u niet tegen behoeden. Geloof mij, er zijn vele booze menschen, die ook op u loeren zullen, om te maken, dat gij zoo snood wordt als zij zijn. — Te *Bielefeld*, eene plaats in het Graafschap *Ravensberg*, in *Westphalen*, woonde een Waard of Herbergier, die 's avonds allerlei volk innam. Hij kreeg dikwijls eene bende gaauwdieven aan zijn huis: want er zijn zulke Waarden, die ook, om des gelds wille, deugnieten herbergen. Hij at en dronk met hen, en hoorde hen dan zoo smakelijk praten van de winsten, die bij rooven en stelen te krijgen waren, dat zij hem eindelijk overhaalden, om meê te doen. Maar wat was het gevolg? Hij werd, ten laatste, met zijne gasten betrapt, gevangen en aan de galg gehangen. — Als gij in *'s Hertogenbosch* komt, en op de zoogenoemde *Snijkamer* gaat, dan kunt gij daar zien de geraamten van den Waard van *Bielefeld* en zijne gasten. Zij zitten daar aan eene groote tafel, rooken uit lange pijpen, en maken goede sier. — Zoo gevaarlijk is de verleiding! De *kruik gaat zoo lang te water, tot dat zij eens breekt.* Men stele lang, maar het eindje is de galg.... Eene les voor fielten, niet voor u. — Gij kunt er echter uit leeren, dat men zich voor de eerste beginselen van het kwaad moet hoeden: want die dat doet, heeft voor het vervolg niet te vreezen.

5.

'T KOMT OP ÉÉN TURFJE NIET AAN, ALS MEN IN 'T VEEN IS.

GOD heeft het aardrijk verwonderlijk gemaakt. Waar hooge vaste gronden zijn, groeijen zware boomen, gelijk in sommige oorden van *Gelderland*, onder anderen tot brandhout: waar lage, losse en modderachtige gronden zijn, waarin geene zware boomen kunnen staan en groeijen, vindt men turf. Wij zouden, mijn kind! van koude vergaan, als wij dien niet hadden. Zonder dien zou men al de boomen in ons Land in één jaar verbranden, en er nog niet genoeg aan hebben. Behoeven wij dan te vragen: ,, of ,, GOD nog voor ons zorgt?" — Maar wilt gij nu ook weten, hoe men vierkanten turf maakt. De eer van die nuttige uitvinding komt den *Friesen*, *Hollanders* en *Zeeuwen* toe. Zij vonden dien uit, vóór acht, negen honderd, of duizend jaren: want zoo net weet men dat niet meer. Denk nu ééns, hoe lang men al in ons land turf gebrand heeft, en hoe veel, terwijl men nog op verre na niet aan het einde is. Wil men turf maken, dan brengt men eenen bak, twaalf voeten in het vierkant groot, bij den rand van eene sloot. Een man, een *Veentrekker* genoemd, trekt met een' stok of baggerbeugel, waaraan een digt gebreid netje is, den modder of bagger uit het water, en werpt dien in den bak. Een ander man, de *Bonker* genaamd, mengt den modder in den bak, of treedt de kluiten uit een, werpt daarna met eene schop dien

dien modder op het land, dat te voren belegd is met bladriet of hooi, opdat het veen niet vast kleve aan den grond, en van daar ziet gij nog dikwerf hooi of bladriet aan de turven vast zitten. Als hij nu een gedeelte modder op dat riet geworpen heeft, en het water er wat uit gezijpeld is, begint hij te peilen, of hij modder genoeg heeft: want de modder moet tien duimen hoog zijn, om een' turf van zeven duimen, zijnde de gewone maat, te krijgen; want hij krimt door het droogen, drie duimen in. Als nu dat veen vier of vijf zomersche dagen gedroogd heeft, komt een man of vrouw, een *Trapper* of *Trapster* geheeten, met plankjes onder de schoenen, een *Treebord* genoemd, en begint den zwaren arbeid van het veen plat te trappen, tot vier of vijf malen toe. Daarop komt een ander, die den naam van *Turfstikker* voert, en steekt met een ijzer, genoemd de *Stikker* of *Stikschop*, het veen eerst aan lange riemen, naderhand dwars door, en maakt dus vierkante turven, even gelijk gij een stuk brood tot dobbelsteentjes snijdt. Hierop laat men ze droogen: daarna stapelt men dezelve op, nu eens dus, dan eens zoo, eindelijk op groote hoopen, die van vijftig tot honderd tonnen turf bevatten, welke men digt dekt met bladriet, hooi of stroo tegen den regen, waarna men ze in luchtige schuren brengt. Zie daar, zoo maakt men turf. — Is men in het veen, waar men dien maakt, dan komt het, bij het branden niet aan, of er een turfje meer of min aan den haard ligt. En dit heeft dus het spreekwoord, bovengemeld, voortgebragt: het zegt dus: ,, in over- ,, vloed is men niet karig op een weinigje.'' Men drukt dit ook wel uit door eene andere spreuk, ,, *de winnende hand is mild.*'' Maar gij verstaat

mij wel: de winnende hand, kan hier niet wezen de hand van een' gierigaard: want die is niet mild, hoeveel zij ook moge winnen; ook niet van dien man, die zijnen schoorsteen toedekte, opdat hem zelfs de rook niet zou ontvliegen. Was dit niet een schrander en zuinig man, die zijne zaken wel wist te overleggen? Gij lacht er over, en hebt reden om zijn doen te bespotten.

6.

SCHOENMAKER! BLIJF BIJ UWE LEEST.

Gedenk, dat deze spreuk u leert, niet te oordeelen over eene zaak, die voor u vreemd is, of geen ding te doen, waarvan gij geene kundigheid hebt. In den ouden tijd zettede APELLES, een beroemd Schilder, eene schilderij, door hem gemaakt, aan den weg, om het oordeel der voorbijgaande lieden daarover te vernemen, terwijl hij zich daarachter verschool, opdat hij het vrij uitgesproken gevoelen zou hooren. Een verwaand Schoenmakertje trad te voorschijn, en berispte het schilderstuk. De konstige APELLES kon dat van dezen lapper niet verdragen: hij sprong dan, vol ijver, voor den dag, en riep: „*Schoenmaker! blijf bij uwe leest!*" Had het ventje alleen de schoenen gevonnisd, de Schilder zou het in hem verdragen hebben: even gelijk iemand onlangs deed met eenen Pruikmaker, wien hij een geschilderd Portrait liet zien, en vraagde, wat hij er van had te zeggen? En wat denkt gij, dat de man ant-

antwoordde? „ *de toepet*, zeide hij, zonder meer, *is wel geschilderd!*" Men prees dit voorzigtig antwoord, en vertelde hem toen APELLES geval met den Schoenmaker.... Leer hieruit, niet voorbarig of onvoorzigtig te vonnissen, over eene zaak, die boven uwe kennis gaat: gij hebt anders bespotting te wachten.

7.

ELK HUIS HEEFT ZIJN KRUIS.

De Roomschgezinden in ons Land teekenen gaarne hunne huizen met een wit of rood kruis van kalk, hetzij om die van de huizen der Gereformeerden te onderscheiden, hetzij omdat ze gelooven, dat zulk een kruis hunne woning voor bezoeking bewaren zal. Op sommige plaatsen duldt men, maar op andere weert men dezelven: want een paar strepen, regt op en dwars, op eenen muur, met een' kalk-kwast gemaakt, zal nooit het huis tegen donder, ziekte of ongelukken behoeden; dat weet gij wel. Waar dit teekenen der huizen algemeen verdragen wordt, kan men te regt zeggen: *elk huis heeft zijn kruis!* Maar kruis beteekent ook smart, en dus kan men ook zeggen: *elk huis heeft zijn kruis*, dat is, geen huis is altijd en geheel vrij van allen tegenspoed en droefenis. Is dat nu waar? Gij zult mogelijk, bij gebrek aan ondervinding, neen zeggen: maar ik verzeker u, dat gij, in 't vervolg van uw leven, leeren zult, dat een huis ongelukkig is, waar nooit eenig kruis gekend wordt. Dit moge u nu vreemd voorkomen; maar geloof mij,

gij zult het wel bij ervaring leeren. *Het zijn sterke beenen, die de weelde kunnen dragen.*

8.

MEN ROEPT ZOO LANG PASCHEN, TOT DAT HET EENS KOMT.

Zoo spreekt men, als de tijd of de zaak, die men zeker weet, dat eens komen zal, opdaagt. Een Jood verlangde in oude tijden naar Paschen: want dan vierde hij het groote Feest, waarop hij, blij te moê, de gedachtenis hield van de verlossing zijner vaderen uit het drukkend *Egypte*. Een Christen wenschte naar dien tijd, en herdacht JEZUS heerlijke Opstanding. Wij, in dit Gewest der wereld, zijn daarenboven nog in eenen anderen zin blijde, als *Paschen* komt; want dan korten de nachten, dan lengen de dagen; dan komen de zingende vogelen; dan begint het veld te groenen; dan verandert het saizoen. Roep, dat *Paschen* kome: want het zal komen; de GOD der Natuur stelt de tijden vast. Maar hijgt gij naar eene gewenschte zaak, naar de komst van eenen beminden vriend of vriendin, gebruik lijdzaamheid. Driftig verlangen maakt geene twee dagen tot éénen dag; maar doet éénen dag zoo lang als eene geheele week of maand schijnen. Leer, mijn kind! de ware lijdzaamheid: zij zal u in de wereld wel te pas komen: met goud kunt gij ze niet koopen, en zij is echter meer waardig dan goud en zilver.

9.

ELK VISCHT OP ZIJN GETIJ.

Dit is eene nuttige spreuk voor u, mijn kind! Zij beteekent, dat men den regten tijd en de goede gelegenheid, om winst te doen, wel moet waarnemen. En weet gij van waar deze spreuk gekomen is? Herinner u eens, hoe GOD de zee geschapen heeft. Zij is, door ebbe en vloed, altoos in beweging: want stilstaande wateren rotten, stinken en bederven; en dus zou ook de zee, indien zij altijd in rust was, ten eerste vervuilen, en over de heele wereld, den mensch door haren stank doen sterven. Is dit niet wijsselijk van GOD belet? — De ebbe is de afloop van het water naar de zee, en de vloed is de oploop van hetzelve naar het land. Het eerste neemt men *laag* en het andere *hoog getij*. De visschers nemen die waar. De een zoekt visch, die zich vertoont bij laag water: een ander vischt op eene andere soort van visch, die zich alleen bij zeer hoog water laat vangen: dus moet ieder visscher het net op zijn getij, dat hem namelijk best dient, uitwerpen en visschen. Hoe voordeelig is het voor hen, dit te weten! De ondervinding heeft hun dat geleerd, en daaruit ziet men, van hoe groot nut de oplettendheid is. Neem dit voorbeeld in acht, en leer alle uwe dingen te regten tijde te doen, en de beste gelegenheden daartoe waar te nemen. Dit is eene les van groot gewigt.

. 10.

ELK REGEERT IN ZIJNE MAAND.

Gij zult deze spreuk hooren gebruiken, als men u wil beduiden, dat nu de een, dan de ander de baas is, en het bestuur over eene zaak in handen heeft. Maar van waar komt die spreuk? — Weet gij dat niet? laat mij het u dan zeggen. Hebt gij nooit in gemeene *Almanakken* een prentje van een' volwassen mensch gezien, met vele om zijn lijf gehaalde strepen, waarbij stondt, *Aries regeert het hoofd*, *Taurus den hals*, en zoo voorts? — Ja, zult gij zeggen. — Nu dan, in oude tijden heeft men de sterren in twaalf vakken of teekens verdeeld, en aan elk vak den naam gegeven van *Aries*, *Taurus* enz., en daarbij verzonnen, dat elk vak of teeken een gedeelte of een lid van den mensch in elke maand regeert: dat heeft men in den *Almanak* gezet, en van daar komt de spreuk: *elk regeert in zijne maand.* — Maar hoe vele zotheden zet men daarin, om het gemeen of de kinderen te vermaken, of te misleiden. Dat is ondeugend: want men mag geene kinderen misleiden, of door verzonnen dingen vermaken. Daartoe heeft een wijs mensch andere dingen bij de hand, die beter zijn. Het zeggen: *elk Hemelteeken regeert in zijne maand*, is heidensch, het is valsch: GOD regeert alleen, en gij begrijpt wel, dat levenlooze sterren of teekenen, die men daarvan maakte, naar eene gekke verbeelding, ons niet regeren kunnen. Geloof dan niet, wat men u daarvan wil wijs maken. GOD alleen heeft het be-

stuur

stuur over ziel en ligchaam, en dat is het best: want Hij is wijs en goed. O! mogt ik u dat doen gelooven, en tegen zotte vertellingen, tegen ijdele bijgeloovigheden van menschen wapenen! Ik heb dat nu willen beproeven, en hoop, dat het mij gelukt moge zijn!

II.

GELIJKE MONNIKEN, GELIJKE KAPPEN.

Zoo spreekt men, als men met anderen wil handelen, of van anderen behandeld worden, op eenen gelijken voet, zonder het minste onderscheid. Maar hoe kwam men, zult gij misschien vragen, om zulks, door deze spreuk, uit te drukken? Hoor, gij moet dat ook weten. Vóór eenige honderden jaren, meenden sommige dwalende *Christenen*, dat men heiliger kon leven in eenzaamheid, dan in den omgang met, en bij de menschen. Die dat geloofden, gingen in woestijnen wonen, en kregen eenen grooten naam om hunne vroomheid. Zij vonden daar veel toeloop, en bouwden er groote huizen, die men naderhand *Kloosters* noemde, en de daarin wonende mannen kregen den naam van *Monniken*. Zulke zamenwoningen begon men eerst in het Oosten te maken, en naderhand vond dat ook ingang in *Europa*.

Maar de bewoners van het eene Klooster zich willende uitgeven voor vromer, dan die van het andere, verzon men dit naderhand door kleederen aan te duiden, en wel door de kappen, even gelijk men de soldaten van het eene Regiment door de montering on-

onderscheidt van die van het andere. Pruiken en hoeden mogten zij, zoo was de Kloosterwet, niet dragen, dat was te wereldsch; maar wel kappen: die trok men over den kalen of half geschoren kop. Zij mogen niet bedelen, ten zij ze drie volle dagen gebrek geleden hebben, en dan nog de giften niet aannemen met de handen; zij slaan hunnen kap van het hoofd op den rug neêr, en ontvangen daarin de aalmoezen. Doch de kappen van elken Klooster-monnik moesten van een gelijk fatsoen zijn, en dus de eene monnik zoo nederig als de ander: dat wilde men ten minste in deze gelijke kleeding vertoonen; elk moest als een ander behandeld worden.... Hoe veel dwaasheid, denkt gij mogelijk, is er niet verzonnen! Heeft JEZUS of de Apostelen dat ooit geboden! Neen... nergens!

12.

KORT AFZEGGEN IS VRIENDSCHAP DOEN.

Als gij, mijn lief kind! door Gods goedheid aanzienlijk en groot wordt in de wereld, zullen dikwerf menschen bij u komen, om u iets te verzoeken. Wanneer gij dan wel gezind, doch onbekwaam zijt, om hen te helpen, moet gij hen niet lang in onzekerheid laten omloopen, en zich met eene ijdele hoop laten vleijen, of vergeefsche kosten en moeiten laten doen: maar alle moeite, kosten en de ijdele hoop dezer lieden voorkomen, en denken aan deze spreuk: *kort afzeggen is vriendschap doen.* — Een gemeen man

man in eene onzer groote steden liep, jaren lang, rond bij de Heeren, om een ambt te krijgen, en hij bleef in goede hoop voortleven, omdat de één hem zeide: *men zal zien, of men het schikken kan;* — een ander sprak: *ik zal trachten u te helpen;* — een derde beloofde hem, *zijn best te zullen doen.* Ondertusschen leefde de man, daardoor bemoedigd, op hoop, doch er kwam niets van. — Maar, op zekeren tijd, klopte hij aan de deur van eenen Regent, waar hij te voren nooit geweest was; doch die inderdaad hem kon helpen, dat de anderen niet vermogten, of niet hadden willen doen. Maar deze Heer, het verzoek hoorende, sloeg dat plat af, zeggende: *vlei u daarmede niet, gij zult het ambt niet hebben.* De man, dat ronduit afslaan verstaande, boog zich tot den grond, en bedankte den Regent voor zijne vriendelijkheid. Deze, in den waan, dat men hem kwalijk verstondt, zeide: *Hoe man! bedankt gij mij, daar ik u ronduit zeg, dat gij het ambt niet zult hebben?* Ja, gaf deze ten antwoordt: *nu behoef ik geen vijftigmaal aan uwe deur weêr te komen, en mij te vleijen met de hoop, gelijk ik, ander bescheid krijgende, zoo vele jaren gedaan heb: en is dat geen' dank waardig?* De Heer, dit hoorende, was getroffen over 's mans tegenspoed en antwoord, en zeide: *nu dan, daar ik dat verneem, zult gij niet dit, maar een ander ambt hebben, dat ook open en beter is, dan datgene, waarom gij vraagt.* Hoe braaf handelde deze Regent! — Gij ziet dus, dat *kort afzeggen is vriendschap doen.* Zoo gij weet, hoe onaangenaam het is, zich teleur gesteld te zien, nadat men zich, op eenen min of meer goeden grond, met eene gewenschte zaak, ge-

gevleid heeft; laat het u dan nooit in den zin komen, anderen in eene valsche hoop te brengen van iets te zullen krijgen, hetgeen gij niet kunt, of denkt hem te geven.

13.

GEEN ROZEN ZONDER DOORNEN,

OF

GEEN LIEF ZONDER LEED.

Als het lieve roosje geene doornen had, wat zou er van worden; want hoe teeder is deszelfs maaksel! Dienen de scherpe doornen niet tot deszelfs bescherming? Dat weet gij, denk ik. Maar wie kwetst zich, mijn kind! aan de doornen? Wie anders, dan de ruwe aanrander, of de onvoorzigtige plukker. Bij ons zijn ook *rozen;* maar veelal zijn er niet *zonder doornen: geen lief zonder leed.* Maar van waar komen onze smarten? Wij zelven zijn dikwijls de makers der *doornen* aan onze *rozen,* en het is onze schuld, indien zij ons zoo steken. — Een Bakker te *Utrecht,* wien mijne Ouders gekend hebben, had eene overgroote nering. Zijn oven gaf hem *rozen;* maar aan dezen maakten hij *doornen.* Altoos kermde en klaagde de man, hoe hij *negen* kinderen aan het brood zou helpen, hoe hij ze groot zou brengen; terwijl de goede Hemel hem intusschen een ruim bestaan gaf! Maar dat mogt niet helpen: het klagen

ging

ging zijn' gang, voor en na. Wat gebeurt er! GOD ontnam hem zijne kinderen, het eene na het andere; maar ter zelfder tijd verliep ook zijne nering, zoo dat hij, eindelijk zijne kinderen kwijt zijnde, en niets meer te doen hebbende, al' bakte hij even goed brood, van armoede stierf. Dus had hij, zonder reden, de *doornen* aan zijne *rozen* gemaakt. — Maar zoo wij er die niet aan maken, zoo wij er die aan vinden, dan leeren wij, dat het genoegelijke ook zijne smarten kan hebben, opdat wij er het hart niet te sterk aan zouden hechten. Eene les, noodzakelijker dan gij denkt, voor u, die nog alleen *rozen* en geene *doornen* kent.

14.

GOED ROND GOED ZEEUWSCH.

De Inwoners van *Gelderland* waren lang beroemd wegens de gulheid, waarmede zij elkander bejegenden, en anderen ontvingen. De *Zeeuwen* hadden oultijds een' grooten naam wegens het spreken van de ronde waarheid, en wij hopen, dat zij zich nog daar bij houden. Men plagt daarom te zeggen, dat hij, die de waarheid beminde en sprak, een vriend der Zeeuwen was. Hiervan werd gezegd: *goed rond goed Zeeuwsch.* Maar de *Zeeuwen* hadden alleen dezen lof niet. Alle onze Vaderlanders stonden van ouds deswege geacht: en het is te wenschen, zoo men van die loffelijke gewoonte afgeweken is, dat men daartoe wederkeere: want wat is braver, dan, zonder draaijen en pligtplegingen, juist en net te zeggen,

zoo als eene zaak bestaat. Waarom zou men de waarheid achterhouden, en wie is er, voor wien men zou moeten veinzen, of in welke zaak? Wij hebben voor geene tirannen: onze Vaderlanders zijn vrije lieden, en kennen geene slavernij.

15.

VEEL VERHUIZEN KOST VEEL BEDSTROO.

Wil deze Spreuk niet zeggen, dat het verhuizen veel kost? Het bedstroo, hier alleen tot een voorbeeld genomen, kan niet wel mede vervoerd worden; want, als het wat gebruikt is, wordt het niet alleen muf, maar ook kort, door het broeijen der warme bedden, en het nachtzweeten der slapenden. Hierdoor is het dus niet wel over te brengen, het raakt dooréén, en men moet derhalve nieuw bekostigen. Met andere meubelen gaat het even eens. Als ze van hun stel raken, valt het één uit elkander, en van het ander breekt wat. Sommigen passen niet in de nieuwe woning: hier en daar moet wat anders wezen. *Veel verhuizen kost* dan *veel bedstroo.* — Maar, helaas! wat heeft de weelde het verhuizen moeijelijk en kostbaar gemaakt. Hoe veel moet men thans niet van alles hebben! Onze nederige Voorouders hadden weinig van nooden, wel veel bedstroo; want daar sliepen zij alleen op, of anders op bladeren, matten en heide, op den grond gespreid; maar wat wisten zij van *lidanges*, ledikanten, chitsen spreijen, matrassen onder en boven op de bedden! — Was de groo-

groote moeite, die thans het verhuizen van zoo vele onnutte goederen kost, de eenige straf, die de weelde op de menschen heeft gebragt, wij konden ons nog gelukkig noemen! De tijden veranderen, maar de goede gewoonten gaan somtijds terug, of veranderen ten kwade. Mogt verandering ook verbetering wezen!

16.

DE MORGENSTOND HEEFT GOUD IN DEN MOND.

O welke eene schoone Spreuk, zoo nuttig, om ook van Kinderen gekend en gevolgd te worden! — Die vroeg opstaat, en in de morgen-uren lustig aan het werk gaat, verkrijgt daarvan vele voordeelen. Het is als of de *Morgenstond* tot hem komt met *goud in den mond*, om hem dat voor zijnen arbeid te geven. Dan zijn der kinderen krachten frisch door den slaap, en men wordt in die stille uren niet gestoord. Wat kan men dan niet veel afdoen! Welke voordeelen kan men niet verkrijgen!... Maar wie kan zoo vroeg opstaan? wie uit het bed stappen, om eene opgaande zon in den zomer te zien? de slaap is zoo lief, zoo zoet!... Het is zoo, mijn kind! de slaap is lief, en zoet, en zoodanig moet hij zijn; want wie zou anders naar bed willen gaan, en *zeven* uren lang daarin liggen, als een dood mensch, die niet weet, dat hij leeft, die niets ziet of hoort van al wat in de wereld omgaat. Ja, de slaap is zelfs voor kinderen,

voor elken mensch nuttig, en allernoodzakelijkst; een waar geschenk van GOD, dat wij voor geld niet kunnen koopen, en zonder hetwelk wij niet lang kunnen leven ... Maar ik weet raad, gij zult *acht* uren slapen. Is dat niet wel? En evenwel zult gij kunnen zeggen: *de Morgenstond heeft goud in den mond...* En hoe dat dan aangelegd?... Hoor: ga des zomers ten acht ure naar bed, en sta ten vier ure weêr op, dan kunt gij *acht* volle uren den zoeten, den lieven slaap genieten... Och, aan hoe weinigen zal deze nuttige cijfferkunde behagen! Maar behaagt zij u, en volgt gij dezelve, hoe zal ik mij dan verblijden, en hoe voordeelig zal dat voor u wezen!

17.

HET RIEKT NAAR DE MOSTERD.

Allen die dit spreekwoord zóó gebruiken, als het hier geschreven staat, verstaan het niet. Het is eigenlijk NAAR DE MUTZAARD RIEKEN. Maar wat is dan Mutzaard? In de meeste streken van ons Land is dat woord thans buiten gebruik, ja zelfs geheel onbekend. Evenwel is het op sommige plaatsen nog gangbaar. In den Bommelerwaard beteekent het, een zeker soort van takkebossen, die tot brandhout gebruikt worden, en dat is ook deszelfs oude regte beteekenis. Het riekt naar den mutzaard, dat is, het riekt naar den brandstapel, die uit takkebossen, die ligt in volle vlam raken, is zamengesteld. Mijne jonge lezers zullen wel gehoord hebben, dat men,

in

in den tijd der kerkhervorming, de menschen, die de leer der waarheid beleden, zwaarlijk vervolgde; dat men hen met galgen, raden, ook met mutzaarden strafte; dat men hen ophing, radbraakte en verbrandde, en dat duizenden die straf blijmoedig ondergaan hebben. Dit behooren jonge lieden wel te weten, opdat zij daaruit zien mogen, tot welk een' duren prijs onze brave voorvaders de vrijheid van geweten gekocht hebben, die wij nog genieten. Wanneer nu iemand in dien tijd, met eenige vrijheid sprak van de dwalingen en bijgeloovigheden van de Roomsche Kerk, dan zei men: dat riekt naar den Mutzaard; daarmede te kennen gevende, dat men, voor deze onvoorzigtigheid, wel eens zou kunnen worden bij den kop gevat en als een ketter worden verbrand.

Door Gods bijzondere goedheid over ons, komt dat spreekwoord, in onze gelukkiger tijden, in dezen zin niet meer te pas. Wanneer men het nu wel gebruiken zal, dan moet het zijn, om te kennen te geven, dat men, door iets te doen of te zeggen, aan den eisch der wetten wordt blootgesteld, en gevaar loopt om daarvoor gestraft te worden.

18.

WEL VOORGAAN DOET WEL VOLGEN.

Navolgers in gewigtige gevallen te hebben, is van zoo veel belang, gelijk gij weet, dat men, zonder dezelven, niets kan uitvoeren. Weiger dan nooit, anderen in goede zaken te volgen. Maar, moedige voor-

voorgangers te hebben, of zelve die te zijn, is van geen minder gewigt. Het gebeurt dikwijls, dat er navolgers genoeg te vinden zijn; maar dat er voorgangers ontbreken: en wat dan? — In het zedelijke heeft men voorgangers gehad, en zij ontbreken nog niet geheel. In onzen Bijbel staan er velen, en onder de hedendaagschen zal ik u, in het vervolg, eenigen leeren onderscheiden. — Dan, in tijdelijke nooden mist men somtijds voorgangers. De Maasdijk bij *Niftrik*, een Dorp in *Gelderland*, stond, vóór eenige jaren, op het punt van te zullen doorbreken. De Predikant VIËTOR, (onlangs overleden,) een man zoo braaf en moedig als geleerd, kwam in dat gevaarlijk tijdstip op den dijk, en zag er Boeren genoeg, maar radeloos en werkeloos. Hun ontbrak een voorganger. De Eerwaarde VIËTOR besloot daarop te beproeven, of hij alles niet zou kunnen behouden. Hij trachtte eerst de verslagenheid zijner Dorpelingen te overwinnen, en hun moed in 't lijf sprekende, wijst hij hun aan, wat hier het eerst te doen stond. Op dezen voorganger kwamen vele navolgers: ieder wilde nu aan den arbeid, en hierdoor werd de dijk behouden. De Heemraden, dit naderhand hoorende, besloten den Heer VIËTOR te vereeren een zilveren Soucoup, met Naam, Wapen en vermelding van zijn kloek bedrijf, daar achter op gegraveerd, tot erkentenis van de groote dienst, aldaar bewezen. In het jaar 1781 strandde er, vóór *Noordwijk buiten*, een Engelsch Oostindisch Schip: dan het gevaar, dat wij toen van de *Engelschen* te vreezen hadden en de verbittering tegen hen, die toen onze vijanden waren, hielden de handen der Dorpelingen werkeloos ter redding der schepelingen. De Heer VAN ROIJEN,

Pre-

Predikant aldaar, moest de voorganger worden tot derzelver behoudenis. Hij spoorde het volk aan; het volgde, en hij redde de ongelukkigen. Deze weldaad werd, daarna, door de *Engelschen* erkend. Zeventig inwoners, die de hand aan de verlossing geslagen hadden, kregen elk van drie tot zes ducaten, naar evenredigheid van hunnen arbeid. Maar de Heer VAN ROIJEN werd beschonken met een' zilveren trekpot, waarop men las: *Batavorum in hostis virtuti*, dat is, *Tot erkentenis van de braafheid der Hollanderen jegens hunne vijanden*; en met eene zilveren melkkan, waarop men deze woorden vond gegraveerd: *Naufragarum hostium tutori*, dat is, *Aan den Beschermer der schipbreuk geleden hebbende vijanden*..... Hoe gelukkig was het in beide gevallen, zulke mannen te hebben! *Wel voorgaan doet wel volgen.*

19.

ZELF IS HET BESTE KRUID.

Wat beteekent deze zegswijze?... Gij weet het niet. Maar gij moet het weten, omdat het voor u van belang is. Wat is *zelf?* Is *zelf*, bij verbastering genoemd *Salie*, die in uwen tuin groeit, een geschenk van GOD, zoo nuttig, om als thee getrokken, of in melk gekookt, 's avonds, wanneer gij verkoud zijt, gedronken te worden? — Of is *zelf* de man zelf! waarom men ook zegt: *daar gaat niet voor eigen*, of *dien de koe toekomt, vat ze bij*

de horens; dan is inderdaad deze spreuk voor u van groot gewigt, en ik hoop, dat gij er meer aan moogt voldoen, dan ze slechts van anderen aan te hooren. *Daar gaat zeker niet voor den man zelven.* Rijken mogen vele dienstboden houden, om zich op hun gemak, te laten dienen; maar gelooft gij, dat zij altijd wel gediend worden? Neen, mijn kind! denk dat nooit. Hoor! *Zelf is het beste kruid.* Zijt Heer, maar ook tevens knecht. Ik wil zeggen, dien u zelven, en gij zult best en getrouwst bediend worden; gij zult niet behoeven te bevelen, te wachten; nog minder zult gij maar ten halve gehoorzaamd worden: alles zal vaardig geschieden. Geen gelukkiger mensch, dan die zich zelven dient. Ik heb eene Mevrouw gekend, die verpligt was, acht dienstboden te houden. En hoe, denkt gij, dat dit haar smaakte? Zij betuigde mij, dat zij zich zelve beter diende, toen zij voorheen, nog jongejuffer zijnde, geene Kamenier had, veel min acht dienstboden. Dus was toen ook *zelf* bij haar *het beste kruid.* Maar zij voegde nog daarbij, dat ze in haar gelukkig huwelijk nergens meer smart over had, dan over het houden van acht dienstboden. Zij zou er dus beter aan zijn geweest, als zij Mevrouw en meid tevens had kunnen wezen. — Hoor nog eens eene Fabel, die alles bevestigd. Een vogel, met zijne jongen op eenen rijpen graanakker wonende, en 's morgens zullende uitvliegen, om aas voor zich en hen te zoeken (want zij aten geen graan, maar leefden van andere spijs) belastte scherpelijk zijne jongen toe te luisteren naar alles, wat er in zijne afwezigheid gebeuren mogt. Zij deden dat, en berigtten hem bij de t'huiskomst, dat de landman met zijne zonen was voorbijgegaan en gezegd

zegd hal: „ dit graan wordt rijp, men zal het „ moeten maaijen.” Geen' nood, zeide de vogel tot hen, wij kunnen nog blijven. Eenige dagen daarna weêr t'huis komende, vernam hij, dat de landman daar wederom was geweest, en, het graan bezien hebbende, gezegd had tot zijne zonen: gaat naar de buren, en verzoekt hun, dat zij ons morgen komen helpen maaijen. Nog geen gevaar zeide de vogel; verhuizen is tijds genoeg! Dan, den volgenden dag verschenen er geene buren, schoon de landman met zijne zonen zich daar liet vinden. Hierover onvergenoegd, beval hij zijnen zonen naar anderen te gaan, en hun hetzelfde verzoek te doen. De oude vogel, weêr uitgevlogen, doch t'huis gekeerd zijnde, en dat vernemende, zeide tot zijne jongen: „ er is nog geen gevaar, wij kunnen blij- „ ven.” De landman kwam den volgenden dag; maar vond zich wederom te leur gesteld door het achterblijven dezer buren, waarop hij tot zijnen zonen zeide: „ Nu niet langer getalmd! wij zullen „ zelven morgen de hand aan de zeissen slaan, en „ het graan afmaaijen.” Toen dit ter oore des ouden vogels kwam, zeide hij tot zijne jongen: „ nu „ is het tijd van ons weg te pakken, daar de boer „ zelf met zijne jongens beginnen wil.”.... Wist dan de oude vogel niet, dat *zelf het beste kruid* is, en dat het regte ernst is, wanneer zoodanige stem zich laat hooren?

20.

HIJ ZAL MIJN' KOFFER NIET KRUIJEN.

In *Holland* wordt veel gereisd. Men rekent, dat de trekschuiten tusschen *Haarlem* en *Amsterdam*, jaarlijks, wel honderd duizend menschen overbrengen. Is dat niet veel? Maar, meestal hebben zij goederen, koffers, manden of pakjes bij zich, die naar huizen of schuiten overgebragt moeten worden. Vermits de reizigers dezelve of niet willen, of niet kunnen dragen, vindt men overal, bij het aankomen der schuiten, kruijers, die gereed staan, voor een stuivertje een koffer of iets anders te kruijen. Dan, deze lieden zien er allen niet even sober, geschikt, getrouw, of gehavend uit: men kiest dus hem, die het best bevalt, en zegt wel eens tot eenen anderen: *gij zult mijn' koffer niet kruijen.* Dit zeggen is overgenomen, om daardoor te beteekenen: ik zal mij aan hem niet vertrouwen; ik wil met hem niets te doen hebben... Hoe jammer is het, dat men alle menschen niet kan of mag vertrouwen!.... Maar nu wij van een' koffer en van vertrouwen spreken, moet ik u eens een zeldzaam geval verhalen, hetgeen u nuttig kan wezen. Een Heer van *Gouda* moest, eenige jaren geleden, met een koffertje, waarin Stadsgeld was, naar *Amsterdam* reizen. Hij ging dan (ik weet niet waarom) in de nachtschuit, waarin meer lieden waren. Het zij hij nu dezelven voor braaf aanzag, het zij hij, tegen wil en dank, door den slaap overwonnen werd, hij viel in de rust. Iemand

mand bemerkte dat, en, de schuit onderweg ergens aanleggende, nam deze het koffertje op, als of dat het zijne ware, stapte de schuit uit, en pakte zich weg. De schuit 's morgens te *Amsterdam* komende, zag de ontwakende Heer naar zijn koffertje; maar vond het niet. Hij ontstelde geweldig; doch dit hielp niet. De schipper werd geroepen: men deed onderzoek, maar niemand wist er van. Eén was er echter (want velen hadden ook geslapen) die getuigde gezien te hebben, dat een man, onderweg, bij het aanleggen der schuit, een koffertje had opgenomen, en daarmede uit de schuit was weg gegaan; maar hij had hem niet gekend. Het bleek dus, dat het gestolen was; en er viel, ten minste aldaar, geen onderzoek op te doen. De verlegen Heer, geen raad wetende, en eenige zaken te *Rotterdam* te doen hebbende, besloot zich niet op te houden, maar over *Haarlem*, *Leyden* en *Delft* aanstonds terug te keeren. Dit geschiedde. Daarop te *Haarlem* te vroeg aan de *Leydsche* schuit komende, wandelde hij zoo lang, heen en weêr, digt bij dezelve, tot dat het uur van vertrekken zou komen. Zijn hoofd hing, en het gelaat stond niet vrolijk, gelijk gij denken kunt. Een zeker man, daar aankomende, zag hem, sloeg een aandachtig oog op deszelfs houding, scheen verwonderd, sprak hem beleefdelijk aan, en vraagde: waarom hij zoo treurig zag? Hij wist naauwelijks wat te antwoorden aan dezen onbekenden; en zocht hem af te zetten met te zeggen: ik ken u niet. Maar de ander liet zich daarmede niet vergenoegen, en vernieuwde de vraag: doch geen voldoend antwoord krijgende, zeide hij: „ Mijn Heer! ik ken u wel: mijn leven ben ik u aan verschuldigd; want toen gij

Sche-

Schepen van *Rotterdam* waart, en ik daar, van zekere misdaad beschuldigd, gevaar liep van tot de galg veroordeeld te worden, hebt gij alleen mij vrij gepleit. Maar, nu staat uw gelaat niet zoo als anders; u moet iets overgekomen zijn; zeg het mij, en kan ik, ik zal, uit dankbaarheid, alles doen wat ik vermag om u te helpen." De Heer, dit hoorende, stond verbaasd, zag den man aan, herinnerde zich dat geval, en hem herkennende, maakte hij geene zwarigheid, het gebeurde ongeval te zeggen. De ander, dit met aandoening hoorende, voerde hem te gemoet: ,, Mijn Heer! misschien kan ik u het ge-,, stolen koffertje terug bezorgen, maar wij moeten ,, ijlings terug naar *Amsterdam!*" De Heer liet zich eindelijk daartoe overhalen. Zij kwamen daarop te *Amsterdam*, en de man, den Heer verzocht hebbende zich in zeker Logement te begeven, en tot zijne terugkomst daar te wachten, ging.... waarhenen? zult gij mogelijk vragen; maar dat weet ik niet, en de man heeft dat ook aan den Heer niet willen ontdekken: maar ongetwijfeld naar eene plaats, die hij kende, en waar gestolen goederen gebragt werden, gelijk er velen zijn. Het is genoeg, als ik u zeg, dat hij, na twee of drie uren uitblijvens, met het kofferije, dat nog ongeopend was, bij zijnen Weldoener terug kwam, en het hem ter hand stelde. Denk eens hoe de Heer opzag! Maar de ander wilde voor het terug brengen van het verlorene geene vereering aannemen. Hij rekende, om het vorig vrijpleiten, zich te zeer aan dien Heer verpligt... Vertrouw u niet, als gij met eenen grooten schat reist, aan onbekenden: slaap niet, als gij waken moet, om uw goed te bewaren; laat geen vreemden *uw koffer kruijen.* 21.

21.

IEMAND VAN STUURBOORD NAAR BAKBOORD ZENDEN.

Zoo spreekt men, als men iemand foppen wil, en hem van het een op het ander jaagt. Men meent, dat die spreuk voortgekomen is uit eene Vaderlandsche Historie, en vertelt, dat *Stavoren*, nu een klein stadje, welcer Vrieslands Hoofdstad, door den koophandel was opgeklommen tot zulk eenen rijkdom, luister en weelde, dat de burgers genoemd werden de *verwende kinderen van Stavoren:* voorts dat eene rijke Weduwe een schip met koopgoederen naar *Dantzig* zond, willende, dat de Schipper de kostelijkste waren vandaar terug zou brengen. De man nam daar eene lading tarw in, en meende zijne dingen wel gedaan te hebben. Zoudt gij dat ook niet denken? Tarw is immers een kostelijk graan. Hij kwam daarmede t'huis. De Weduwe, dit hoorende, was daarover dermate misnoegd, dat zij, vernemende, dat de tarw aan bakboord, dat is, aan de linker-zijde van het schip, ingeladen was, bevel gaf, dezelve aan stuurboord, dat is, aan de regter-zijde, weêr in zee te werpen. Nadat dit, tot spijt des Schippers, gedaan was, groeide daar zulk eene zandplaat vóór de Stad, dat de Haven van *Stavoren* gestopt werd, en de koophandel daardoor gestremd zijnde, de heerlijkheid der Stad verdween, ter gedachtenis aan de brooddronkenheid der Weduwe; en eindelijk, dat er ter eeuwige herinnering aan dit Goddelijk oordeel nog, heden ten dage, schoone tarw-

tarw-aren, doch zonder graan, op die zandplaat groeijen. — Zoo luidt het vertelsel; maar ik geloof het niet, omdat het geene tarw-aren zijn, die daar wassen, maar van eene andere plant, die men ook in de zandgronden op ons vaste land kan vinden. Het kan wel zijn, dat er eene weelderige Weduwe gewoond, en deze iets dergelijks bedreven heeft; en dat men daaruit een zoodanig wonder zamengelapt heeft; maar het zekere weet ik u niet te zeggen. — Ondertusschen, iemand van bakboord naar stuurboord te zenden, dat is, van het een naar het ander te jagen, is een zoo ondeugend bedrijf, dat ik nooit van u moet hooren, dat gij iets dergelijks in den zin gekregen hebt.

22.

HIJ WAAIT MET ALLE WINDEN.

Mogelijk is er geen Land in de wereld, waar men meer veranderlijke winden heeft, dan in het onze. Gij moet dat nooit eene verkeerde schikking van GOD noemen. Ik zou zulke taal in u niet kunnen verdragen, en, zoo ik ze hoorde, u streng berispen. GOD is goed en wijs, oneindig meer dan wij denken. Houdt dien stelregel vast; laat hem, wat anderen daar ook tegen zeggen mogen, nooit varen. — Hoe vele honderde schepen zijn er niet in ons Land, dagelijks op het water; het eene heeft dezen, het andere genen wind noodig. Door de gedurige veranderlijkheid der winden krijgt dan dit, dan dat schip ee-

eenen goeden wind; en wie zal dat wraken? — Maar er valt meer op zulke lieden te zeggen, die zoo veranderlijk zijn als de wind, en nog erger, zoo zij *met alle winden waaijen*, dat is, dat zij het houden nu met dezen, dan met genen; dat zij nu dezen grooten naar den mond praten, dan met anderen heulen, die van een ander gevoelen zijn. Dit is niet anders dan hetgeen men ook door eene andere zegswijze uitdrukt: *hij huilt met de wolven, waarmede hij in 't bosch is*; opdat, namelijk, de wolven mogen denken, dat hij ook een wolf is: doch bevindt hij zich daar buiten bij de schapen, dan blaat hij ook, gelijk de schapen. Foei, welk een handelwijs! — Vertrouw de lieden niet, die zoo handelen, alleen uit eigenbelang, of om menschen te behagen. *Waai* nooit *met allen winden*. Zijt een standvastig kind! en houd den regten weg, al moge dit velen mishagen. In het einde zult gij de vruchten daarvan plukken.

23.

ALS ER ÉÉN SCHAAPJE OVER DEN DAM IS, DAN VOLGEN DE ANDEREN.

Onder de menschen heb ik nooit iemand aangetroffen, die een vijand van *schapen* was. En wie zou dat kunnen zijn? Indien er niemand is, of hij draagt dagelijks kleederen, geheel of ten deele, van derzelver wol gemaakt; indien hun vleesch eene gezonde spijs is; indien hunne huid perkement tot boeken,

hun

hun vet kaarsen en zalven voor wonden; indien hunne beenderen muzijk-instrumenten leveren, is dan een *schaap* geen overnuttig dier? Zij zijn zachtzinnig, en hoe zouden wij hen dan kunnen haten! Niet gemakkelijk zullen zij over eene brug of dam in eene nieuwe weide, of hun onbekenden oord gaan: maar zoo dra er één dat durft ondernemen, en de anderen zien dat, dan volgen zij allen dadelijk. Hiervan heeft de bovengemelde spreuk haren oorsprong. Men beteekent daardoor, dat, als menschen besluiten kunnen tot ééne zonde over te gaan, zij dan daarna gemakkelijk tot vele andere vervallen. Hoe droevig is het, dat men dit zoo dikwijls door de ondervinding bevestigd ziet! Hoedt u dan voor de eerste grove misdaad, want daardoor beveiligt gij u tegen vele volgende.

24.

HIJ MAG WEL EEN POTJE BREKEN.

De jongste kinders liggen de moeders meest aan het hart. Wanneer gij dat ziet, moet gij het nooit kwalijk nemen van uwe moeder. De jongsten hebben immers de meeste zorg noodig, en komen altoos achteraan, daar gij, reeds zoo veel langer geleefd hebbende, zoo veel vooruit hebt in zorgen, in kosten voor kleederen en in het leeren. Dankt GOD, als er geen ander onderscheid in uw huis gemaakt wordt. — Als ouders het een of ander kind meer lief hebben, altijd voortrekken, in onderlinge twisten ge-

gelijk geven, de fraaiste kleederen schenken, en vooral, wanneer er iets misdaan wordt door allen, één kind niet zuur aanzien, terwijl zij de andere straffen, dan zegt men van hetzelve: *hij mag wel een potje breken.* Dit zeggen is waarschijnlijk voortgekomen van een kind, dat, spelende met theekopjes of potjes, en die brekende, niet bestraft werd van zijne Ouders, daar men anderen, dat doende, streng bestrafte. Als gij zulk een kind waart, zou ik u zeer beklagen, en denken, gij zult eer dan de anderen, door die toegevenheid, bedorven en verbroken worden. — Deze zegswijze gebruikt men ook van lieden, die in zoo groot een aanzien bij anderen zijn, dat zij ook daar *wel een potje mogen breken*, dat is, het een en ander wel mogen verkerven, zonder daarom derzelver gunst te verliezen, terwijl men tot anderen, hetzelfde doende, zou zeggen: *scheerje de deur uit!...* Wat is er toch veel aanneming des persoons in de wereld!

25.

HET APPELMANNETJE KOMT OM ZIJN GELD.

Eene vreemde zegswijze: *het Appelmannetje komt om zijn geld!...* Kinders, die ze verstaan, hooren dezelve niet altijd gaarne gebruiken. — Waarom gaf God zulk eene schoone gedaante aan vele soorten van appelen? een zagt rood, bij wit of geel sierlijk afstekende. Om ons te leeren, dat de vrucht zoo gezond als fraai is, om onzen lust naar dezelve op te wek-

ken. Plukt dan, Kinders! de schoone appelen, en eet ze met smaak. Maar, (dacht gij niet, dat er een *maar* achteraan zou komen?) Maar... eet ze met mate: want zoo gij dat vergeet, dan komt *het Appelmannetje om zijn geld.* Zoo zegt men, als Kinders, die zoo dikwerf de voorzigtigheid niet in acht nemen, en de maat te buiten gaan, eene ongesteldheid der maag, eenen buikloop, of eene andere ziekte, door het overmatig eten van appelen, zich op den hals halen. En hoe is men dan? Dan is het hoofd niet wel; dan kan men niet eten; dan heeft men pijn in het lijf; dan is men lusteloos; dan kan men niet schoolgaan; dan wil men niet spelen! Zou het derhalve niet beter zijn, wat minder te eten, daardoor gezond te blijven, en, op den duur, appelen te mogen blijven eten, dan heden te veel, en in de volgende dagen niets, nadat *het Appelmannetje om zijn geld gekomen is?* Wat dunkt er u van?

26.

ZIJN HAAN KRAAIT KONING.

Ongetwijfeld hebt gij dit zeggen meer gehoord, zonder te weten, wat men daarmede bedoelde. Maar laat mij u dat nu eens verklaren. Als iemand de bovenhand in eene zaak krijgt: als een Veldheer den slag wint; als iemand, nevens een' ander', een ambt vraagt, en hij verkrijgt dat; of als iemand, met een' ander' redetwistende, gelijk krijgt, dan zegt men: *zijn haan kraait Koning.* Hanen zijn al zeer verwon-

wonderlijke vogels. Meestal zijn zij schoon van gedaante, trotsch van gang, grootsch in houding en zeer dikwijls uitnemend fraai van gekleurde vederen. De hoog gedragen staart, met de twee bijzonder hoog gekromde en afhangende pennen, staat hun zeer schoon, en twee scherpe sporen, aan sterke pooten, maken hen zeer geducht. In *Engeland* houdt men dikwijls, uit vermaak, hanen-gevechten, dat is: men laat twee hanen, binnen een wijd uitgezette mat geplaatst, te zamen vechten, en doet intusschen weddingschappen, de een dat die, de ander dat gene haan het gevecht zal winnen. Daartoe fokt men zelfs sterke hanen op; en zoo zij geene zware, scherpe sporen hebben, dan zaagt men de natuurlijke af, en maakt scherpe stalen sporen aan hunne pooten vast, om wel te kunnen vechten, en soms met éénen wel treffenden slag, eenen anderen te kunnen ter neêr slaan. Foei, welk een wreed vermaak! Onder onze gemeene klasse zijn meer zachtmoedige lieden. Ook zijn de hanen niet wreed van natuur. Ik heb er velen gehad, en nu nog éénen, die nooit nalaat, zoodra er twist onder de hennen valt, haar te bevredigen. Hij bromt ze over alle onmin, scheidt de vechtenden, en jaagt ze daarop beiden verre van elkander heen. Wanneer ik hem alleen vind, en een lekker beetje toewerp, weigert hij dat te eten. Driemalen roept hij de hennen tot het lekker voedsel, en, willen ze niet komen, dan merkt hij haar aan als ongehoorzamen, en eet het alleen. Het gebeurt wel, dat één haan twist krijgt met de naburige hanen, wanneer hij, namelijk, oordeelt, dat de andere op zijnen grond komt, en zich dus eigenaar maakt van het voedsel, dat er op gevonden wordt. Dan volgt er een ge-

gevecht, en wordt de eene overwonnen, dan moet hij vlugten; dan gaat de overwinnaar dikwijls op eenen mesthoopt of op eene andere hoogte, staan kraaijen: dan *kraait hij Koning:* dan wil hij, dat alle hanen in de buurt zullen hooren en weten, dat hij in den strijd overwinnaar is gebleven.

27.

HIJ IS IN DE MAT GEWEEST.

Dit spreekwoord is van hetzelfde gebruik ontleend als het vorige, namelijk van de hanengevechten. De hanen, die zamen kampen zullen, worden in eene mat gezet, of op eene plaats, die met eene mat omzet is: dus komen zij IN DE MAT, en wanneer zij gevochten hebben, zijn zij IN DE MAT GEWEEST. Hier van gebruikt men deze spreekwijs, van iemand, die in een gevecht of in eenen twist geweest is, en daarin de nederlaag gehad heeft. Vooral wordt het zeer eigenaardig van eenen jongen gebruikt, dien in eene vechtpartij blaauwe oogen, een dikke neus, of andere builen of wonden geslagen zijn, en die dus de teekens draagt, dat hij gevochten heeft: even gelijk een haan aan zijnen bebloeden kam en baard kenbaar is, voor een' kampion, DIE IN DE MAT GEWEEST IS.

28.

28.

HET MOET VROEG KROMMEN, ZAL HET EEN GOEDE HOEPEL WORDEN;

OF

MEN MOET HET RIJSJE BUIGEN TERWIJL HET TEÊR IS.

Hoepels worden van jonge takken van buigzaam hout gemaakt. In *Duitschland* gebruikt men daartoe berkenhout. In ons Vaderland maakt men hoepels van wilgenhout en waardenhout, dat in de laagste waterachtige landstreken, vooral rondom den Biesboch, in *Zuid-Holland*, sterk wordt aangekweekt, alwaar, om die reden, zeer veel hoepelmakerijen gevonden worden. De takken of rijzen, waarvan ze gemaakt worden, klooft men door, zoo dat elke tak twee hoepels oplevert. Vervolgens worden zij, aan de platte zijde glad en effen gesneden en dan, in een daartoe geschikt werktuig, rond gebogen. Wanneer nu het hout, dat men daartoe gebruikt, te oud is, dan kan het tegen het buigen niet, het wordt te hard, zoodat het oneffen bogten krijgt of zelfs breekt. Daarom zegt men, HET MOET VROEG KROMMEN, ZAL HET EEN GOEDE HOEPEL WORDEN. — Zoo is het ook met het andere spreekwoord, MEN MOET HET RIJSJE BUIGEN TERWIJL HET TEÊR IS, gelegen. Wanneer het rijsje tot een' dikken tak, of zelfs tot

eenen boom is aangegroeid, dan is het hard en stijf, en het zal eerder breken dan buigen.

Dit spreekwoord is derhalve eene heilzame les voor ouders en meesters, om hunnen kinderen, terwijl zij nog jong zijn, kwade neigingen te ontleeren, en goede hebbelijkheden eigen te maken, en daaraan zonder uitstel geen' tijd te sparen. Wachten zij daarmede, dan zal het hun van dag tot dag moeijelijker en eindelijk onmogelijk worden. Kinderen moeten den arbeid, die dus aan hen besteed wordt, als de grootste weldaden met dankbaarheid aannemen en erkennen.

29.

'T KAN VERKEEREN, ZEGT BREDERO.

In vroeger tijd hadden geleerde lieden, vooral poëten, eene spreuk, die zij bij hunne werken, in de plaats van hunnen naam gebruikten, en bij welke zij, zoo zij eenige vermaardheid hadden, bij kundige lieden, zoo wel bekend waren, als bij hunnen naam. Zoo zij hunnen naam uitdrukten, plaatsten zij hunne spreuk bij hunnen naam. Dit gebruik is nu veelal afgesleten. GERBRAND ADRIAANS BREDERO was een dichter, die omtrent het midden van de vorige eeuw geleefd heeft, en een tamelijk aantal van dichtstukken heeft nagelaten. Hij schreef, naar den smaak van zijnen tijd, zeer geestig, en was zeer naauwkeurig in stijl en spelling. Doch aan alle jonge lieden is hij, om zijne dartelheid, geenszins aan te raden. Deze BREDERO nu, schreef altijd bij zijnen naam: 'T KAN

VER-

VERKEEREN. Daarmede wilde hij zeggen, dat alle dingen in de wereld aan verandering onderworpen zijn; dat de voorspoed, dien men thans geniet, kan verkeeren in tegenspoed, en dat de tegenspoed, waaronder men thans zucht, kan veranderen in voorspoed. En omdat deze waarheid zoo zeker is, en omdat de herinnering aan dezelve zoo dikwijls nuttig is, is het tot een spreekwoord geworden: 'T KAN VERKEEREN, ZEGT BREDERO. Gelukkig zijt gij, mijn jonge lezer! wanneer gij veel aan BREDERO denkt. Dan zult gij tegen alle nadeelige veranderingen, die er in uwen stand kunnen voorvallen, op uwe hoede wezen. Vooral zult gij dan, hoe rijk gij ook zijn moogt, met alle vlijt zulke kundigheden en bekwaamheden zoeken te verkrijgen, waarvan gij, zoo het uw lot eens mogt worden, minder of meerder behoeftig te wezen, eene ware nuttigheid zoudt kunnen verwachten.

30.

LUIJE LUI ZWEET IS GAAUW GEREED.

Hiermede wil men zeggen, dat menschen, die lui zijn, en daarom weinig werk doen, ook minder bekwaam tot den arbeid, en spoediger van denzelven vermoeid zijn, dan zulken, die gewoon zijn naarstig te werken. De zaak is zeer duidelijk. Indien een man, hoe gezond en sterk hij ook wezen mag, die een zittend leven leidt, een' geheelen dag zou staan dorschen of grasmaaijen, hoe zou hem dat mogelijk wezen? Hij zou er ras van vermoeidheid bij nedervallen;

len; terwijl een boer, niet gezonder of sterker dan hij, zulks met gemak doen kan. De dagelijksche werkzaamheid maakt de leden rap en vaardig, en de hebbelijkheid maakt het werk minder moeijelijk. Hierbij komt nog, dat luije menschen afkeerig van den arbeid zijn, en dat hen om die reden de arbeid, die hun onaangenaam is, al spoedig verveelt.

Dit spreekwoord is derhalve eene heilzame vermaning voor jonge lieden. Tot werken wordt men geboren. Voor de meesten is de arbeid ten hoogste noodzakelijk. Voor allen is hij uitnemend nuttig. Wat is een lui mensch? Wil men derhalve tot den arbeid de noodige geschiktheid behouden, dan moet men naarstig wezen, en met ijver die bezigheid voortzetten, waartoe men geroepen wordt. Zoo men dat doet, zal men met gemak werken, en daarin vermaak vinden; doch indien men zich in luiheid en ledigheid toegeeft, zal men de minste bezigheid ras moede worden, en spoedig tot alle werk onbekwaam zijn.

31.

HIJ LIJKT HEM OP EEN' DUIT;

OF

HIJ LIJKT HEM OP EEN' TOP.

Men wil met deze beide spreekwijzen zeggen, dat twee personen of zaken elkander volmaakt gelijken. Maar hoe wordt dit uitgedrukt, door iemand op een' duit

duit of op een top te gelijken? Men zou nog wel kunnen zeggen: iemand gelijken, gelijk de eene duit den anderen; doch dan is het eene geheel andere uitdrukking: en iemand op een' top gelijken, kan volstrekt geen' goeden zin hebben. Men heeft ons getoond, dat beide deze spreekwijzen verbasterd zijn. De eerste is eigenlijk, iemand OP ENDE UIT, de andere iemand OP ENDE OP gelijken. Beiden willen, volgens eenen ouden spreektrant, in onze taal, zeggen: iemand zeer naauwkeurig gelijk wezen. Doch, in het gedurig en schielijk gebruik, heeft men deze spreekwijzen beginnen uit te spreken: OPENDUIT en OPENDOP, waarvan eindelijk OP EEN' DUIT en OP EEN' TOP gekomen is; en naderhand is de ware aard van deze uitdrukkingen aan de meesten, die dezelve gebruiken, onbekend geworden. Zoo kunnen spreekwijzen verbasteren, en zoo weinig weet men dikwijls wat men zegt. Is het dan niet goed, dat men het onderzoekt, en maakt, dat men, zoo veel men kan, zijne eigene woorden verstaat.

32.

HIJ HEEFT VEEL OP ZIJN' KERFSTOK;

EN

DEN KERFSTOK AFDOEN.

Weet gij wel, dat men ook met het geld koophandel doet? Er zijn tijden, waarin het goud-, en an-

 de-

deren, waarin het zilver-geld schaarsch is. Het gebeurt toch dikwijls, dat men, hier of daar, en vooral buiten 's Lands, Hollandsche Dukaten noodig heeft, en wanneer men daartoe velen moet opwisselen, dan doen zij, gelijk men zegt, opgeld, dat is, men kan van de wisselaars, boven de vijf guldens en vijf stuivers, nog een' stuiver, ook wel tien cents, en zelfs somtijds twintig cents en meer krijgen. Somtijds is ook het zilver-geld, ten minste sommige soorten, zeldzaam; maar dat geeft veel moeite, dewijl men in den dagelijkschen omgang veel klein geld noodig heeft. Wat omslag en verlegenheid zou het geven, zoo, bij voorbeeld, onze stuivers en versleten dubbeltjes weinig in getal waren? Dit baart nergens meer ongemak, dan in *Engeland*, waar men weinig klein geld heeft, en een Werkbaas, des zaturdags avonds, soms zoo verlegen is om klein geld, dat hij zijn volk niet kan afbetalen, ten zij hij groot geld laat wisselen, maar dan daarvoor een' hoogen prijs moet geven. Veel klein geld is dus gemakkelijk in den kleinen handel. Maar ook dat komt somtijds slecht uit, of het wordt den vreemden dienstboden niet vertrouwd, of men heeft, als men van iemand alle morgens iets koopen zal, niet gaarne met de talmerij van wisselen aan de deur te doen. Hierom heeft men een' kerfstok bedacht; dan, deze is wel in sommige onzer Vaderlandsche Steden geheel onbekend, doch in andere zeer gemeen. En weet ge wat die is, of hoe men denzelven gebruikt? zoo niet, dan wil ik het u nu zeggen. Als een broodbakkers-knecht, 's morgens, voor de eerstemaal, brood brengt aan een huis, heeft hij twee lange vierkante, net geschaafde stokjes bij zich. Wanneer nu de meid één roggen- en één witte brood

neemt,

neemt, legt hij die beide kerfstokken tegen elkander, en snijdt een kerfje, over beide die stokken, aan den eenen kant voor het wittebrood, en een kerfje aan de andere zeide voor het roggenbrood. Den eenen kerfstok houdt hij, den anderen de meid. Dit doet hij vervolgens alle, morgens: met den tijd komt dus veel op den kerfstok; en wordt hij vol, dan vergelijkt men den kerfstok der meid met dien van den bakker, en men doet dien af, dat is, men betaalt alles. — Dit zeggen is overgenomen, en beteekent thans in het burgerlijke of zedelijke, dat iemand vele schulden of veel kwaads bedreven heeft, dat nog niet geboet is. Als het te hoog gaat, dan begint men den kerfstok af te doen, dat is, men dwingt den schuldenaar in eens, om alles te voldoen; of een Hoofdofficier pakt eenen slechten kerel aan, die vele kleine fielterijen bedreven heeft, om hem nu voor allen, eer het verder gaat, te straffen. — Ik raad u geene hooge of volle kerfstokken te beminnen. Het is veel gemakkelijker, dagelijks kleine schulden af te doen, dan, in eens, groote rekeningen. — Maar, bovenal hoop ik, dat gij het zoo niet maken zult, dat uw kerfstok bij uwen Meester vol worde, zoodat hij spreekt van afdoen. Verstaat gij mij wél? Dit zou weinig tot uwe eer zijn, en de afbetaling, of het afdoen des kerfstoks, met strenge straf, niet zeer aangenaam vallen.

33.

KOM IK ER VAN DAAG NIET, DAN KOM IK ER MORGEN.

Hetzij men dit hoort zeggen, hetzij een ander, als: ,, *Daar komen meer dagen in de week*,'' of: ,, *Die laat komt, komt er ook*,'' of: ,, *Die meest* ,, *werken, worden van de honden gegeten*,'' hetgeen op de oude paarden ziet, die, stijf en afgewerkt, aan de honden tot spijze gegeven worden; alle zulke zegswijzen, mijn kind! komen voort uit den mond der zoodanigen, die wij *sleeplendens* noemen, loome trage lieden, die gaan als of zij lood in de schoenen hebben; die werken, als of zij geene handen hebben; die nederzitten, als of er niets te doen viel. Voeg u nooit aan de zijde derzulken, luister niet naar hunne loome lange praat: ,, kom... ik... ,, er.. van.. daag.. niet... dan.. kom... ik.. er.. ,, morgen..!'' — Waarom zijn kinderen driftig, dan om voortvarende in een werk te zijn, doch altoos op eene voorzigtige wijze? Waartoe dient de ijver, dan om heden af te doen, hetgeen morgen niet behoeft te geschieden? Wat verliest men, zoo men een nuttig werk op dezen dag verrigt, hetwelk morgen, mogelijk, door een ander uit den weg zal gedrongen worden? Dwaal niet, mijn kind! het genoegen van geen uitstel te hebben gegeven aan hetgeen geen uitstel moet lijden, zal u eene voldoening geven, die uwen ijver rijkelijk zal belooonen.

34.

31.

KOM IK OVER DEN HOND, ZOO KOM IK OVER DEN STAART.

Dit spreekwoord wordt zeer dikwijls gebruikt, om te kennen te geven, dat men de ligte dingen gemakkelijk kan volbrengen, als men de zware is te boven gekomen. Dit is nu wel. Maar is het u bekend van waar dit spreekwoord gekomen is? Men meent, dat het dezen oorsprong heeft. Wanneer een jongen zoo ver kan springen, als een hond lang is, dat hij in een tweeden sprong ook wel zoo ver kan komen, als de staart lang is, dat is, over den geheelen hond, omdat sommigen den staart kort hebben, of gekromd dragen; dus: ,, *wie over den hond komt, komt ook* ,, *ligtelijk over den staart.*" Maar dat is geheel mis: ik wil u anders leeren. Gij weet wel, dat *Zeeland* voorheen is vast geweest aan *Holland* en *Vlaanderen*, maar dat de Zee, van tijd tot tijd, de rivieren, die door *Zeeland* naar Zee liepen, wijder gemaakt heeft; dat zij naderhand dieper inboorde, en dat daaruit zijn voortgekomen die verschillende Eilanden, waaruit *Zeeland* nu bestaat. Maar gij weet misschien niet, dat de stroom, die deze Provincie van *Vlaanderen* afscheidt, reeds in de XIII. eeuw zeer breed was, en nu nog veel breeder is dan in dien tijd; dat deze stroom nu den naam draagt van de WESTER-SCHELDE of DE HOND of HONT: dat deze stroom voorbij *Vlissingen*, *Biervliet*, *Ter Neu-*

se,

ze, *Saftingen*, *Lillo* en meer andere plaatsen, naar *Antwerpen* oploopt bij den vloed der Zee, en van *Antwerpen* af bij de ebbe naar de Zee; dat hij bij *Antwerpen* den naam van *Schelde* voert, doch lager af, bij *Ter Neuse* en *Biervliet*, de *Wester-Schelde* of *Hond* wordt geheeten; dat hij aan Zee, voorbij *Vlissingen* en daar omstreeks, zeer breed is, en, bij bogten, smaller loopt naar en voorbij *Antwerpen;* gij kunt dat duidelijk op de kaart zien. Wanneer er nu een zware wind of storm uit het Westen of Zuidwesten waait, staat het water in de HOND geweldig hol; doch dit mindert, hoe verder men naar en voorbij *Antwerpen* raakt. Een Zeeman nu, die over de breede en holgaande HOND met een klein vaartuig komt, kan ook ligtelijk over de smalle stille *Schelde*, die den dun afloopenden STAART verbeeldt, geraken. — Hieruit kent gij nu den oorsprong van het bovengemelde spreekwoord.

35.

DAAR DE TUIN HET LAAGSTE IS, WIL ER ELK OVER.

Wij hebben in onze taal vele woorden, die men op dezelfde wijze schrijft, maar welke niet altoos dezelfde zaak beteekenen. Wat zij eigenlijk beduiden, moet uit den zin worden opgemaakt. *Tuin* beteekent wel eenen hof, maar *tuin* is ook eene omheining, die de landlieden maken, om moeshoven, akkers en weiden, door het slaan van eenige dikke stokken in den,

den grond, tusschen welken, op eene rei gezet, dunne rijzeren ingevlogten worden, te beveiligen. Waar nu die *tuinen* hoog zijn, gaat het overklimmen niet gemakkelijk; waar zij *het laagste zijn*, *wil er elk*, gemakshalve *over:* want wie vergeet zijn gemak? — Anderen te overheeren is eene zeer gemeene zaak: heerschappij te voeren lust bijna elk. Maar over wien? De minsten verdragen dat: hoogmoedigen nooit. Dan er zijn zedigen, nederigen, vreedzamen, toegevenden, over welken elk heen wil. Van zoodanigen wordt dan de bovengemelde spreuk gebruikt. Doch zoo ongaarne als elk zich laat ringelooren of overheerschen, zoo weinig moet men dat anderen aandoen.

36.

NIEUWE BEZEMS VEGEN SCHOON.

Slijk, dat aan de wagens, die van buiten in de steden komen, hangen blijft, en op de straten door het hotsen afvalt, maakt, met den regen, onreine straten, en onreine straten maken onreine huizen. Dezen moeten daarom veel geveegd worden: want niets is ongezonder dan onzuivere woningen. Tot dat vegen gebruikt men bezems, van lange heide of van fijne berkenboom-takjes vervaardigd. Zoo lang zij nieuw zijn, dat is, wanneer de fijne punten niet afgesleten zijn, vegen zij schoon. Dit zeggen is overgebragt op lieden, die, in eenen post gekomen, in den beginne in alles zeer gedienstig, vaardig, en naauwlettend zijn, en dus met lof arbeiden. *Nieuwe bezems*, zegt men dan,

dan, *vegen schoon.* Maar men moet den tijd afwachten, om te zien, of alles op den duur zoo blijft. — Het zou u, wanneer gij u naarstig aan het werk begaaft, weinig eer en voordeel geven, lustig te beginnen, daarna te verslappen, en eindelijk alles in het riet te laten loopen. Men ziet dat wel eens gebeuren; maar onder dezulken moet ik u nooit tellen! Wat helpt het wel te beginnen, zoo men slecht eindigt!

37.

MEN MOET HET IJZER SMEDEN, TERWIJL HET HEET IS.

Dit is, naar de letter genomen, eene klare en zekere waarheid. Het ijzer, dat gloeijend is, laat zich, onder den hamer van den smid, in al de gedaanten brengen, die men aan hetzelve geven wil; maar wanneer de smid dat voor heeft, dan moet hij niet talmen: het gloeijend ijzer wordt schielijk weder koud, en dan is het te laat, dan is zijn tijd voorbij.

Zoo is het met het ijzer, dat men smeden wil, en met duizend andere dingen: men moet den regten tijd waarnemen, of men slaagt niet. Het kan zijn, dat er van daag eene zeer goede gelegenheid is, tot een nuttig of voordeelig werk, maar het kan ook zijn, dat zij morgen voorbij is; heeft men dan tot morgen gewacht: met waar te nemen, dan is men mis, en men ziet met spijt, dat men te laat komt. Inzonderheid is het zoo met het leeren van de jeugd gelegen. Daartoe dienen de jonge jaren, en de tijd,

waar-

waarin men meesters heeft, door wie men onderwezen wordt. Dan is het ijzer heet, en men moet het smeden. Laat men dien tijd voorbijgaan, men zal zich daarover even zoo wel beklagen, als zich de smid beklaagt, die den tijd, toen het ijzer gloeide, niet heeft waargenomen. Hoe veel bejaarde menschen wenschen nu niet, dat zij in hunne jeugd zoo wijs geweest waren; maar dat wenschen helpt hen nu niet, hun berouw komt te laat.

De ouden verbeelden de goede gelegenheid als een vrouw wier voorhoofd harig, en wier achterhoofd kaal was, en zij zeiden, dat men aanstonds de gelegenheid als ze voorkwam, bij het haar moest grijpen. Och! of onze jonge lezers altijd zoo wijs waren.

38.

ZWIJGEN VERANTWOORDT VEEL.

O welk eene nuttige spreuk! Wanneer men beschuldigd wordt over gesproken woorden, heeft men soms zeer veel te verantwoorden: zoo men schuldig is, wordt men veroordeeld. En wat behaalt men dan? niets dan schande en nadeel. Maar als men vroeg leert *zwijgen, verantwoordt men veel:* want dan vindt een aanklager geene reden van beschuldiging; en zoo hij onbeschaamd genoeg is van eenige dingen in te brengen, kan men met het bewijs, dat men gezwegen heeft, veel verantwoorden, en het gevolg is, dat men dan van schande en nadeel bevrijd is. O kon ik u, mijn lief kind! al vroeg voorzigtig ma-

ken! gij zoudt ook al vroeg leeren zwijgen. Dingen, die uwen ouders u zelven of anderen menschen aangaan, die andere lieden niet behoeven te weten, of welken te hunnen nadeele dienen. Van wat belang onze voorouders dat rekenden, kunt gij leeren uit de vele spreuken, die zij daarvan gegeven hebben, bij voorbeeld: *Die zwijgt miszegt niet. — Beter gezwegen, dan van spreken hinder gekregen. — Zwijgen en denken mag niemand krenken. — Het is een goed spreken, dat een goed zwijgen verbetert.*

39.

HET SLECHTSTE RAD MAAKT HET MEESTE GERAAS.

Oude, versleten en dus weinig goede raderen van karren en wagens maken meer gekraak en gepiep, dan nieuwen, die vast in één gewerkt zijn, omdat het hout door den tijd uitdroogt, afslijt, en het zamengevoegde losgaat. Hiervan is deze spreuk op dezulken toegepast, die veelal het hoogste woord voeren, hoewel zulks hun het minste past. Van zulken zegt men daarom ook nog: *hij raast of rammelt als een oude koets.* Draag zorg, mijn kind! dat ik dit nimmer van u hoore. Stille nederigheid moet uw grootste sieraad wezen, en wanneer gij die bezit en oefent, zult gij van niemand veracht worden. Laat onwijzen en trotschen snappen; zedigheid moet u behoeden.

40.

40.

PATIENTIE IS GOED KRUID, MAAR WAST NIET IN ALLE HOVEN.

Melde, *spinazie* en *patientie* zijn drie moeskruiden, waaraan de Schepper het vermogen gegeven heeft, om veel koude te kunnen doorstaan, en vroeg in het voorjaar aan te komen, wanneer wij naar versche groenten verlangen, dewijl wij, in den winter, niet dan oude gegeten hebben. Hoe goed is dat! Dit weet gij, maar ook dat *patientie* niet in alle hoven wast, omdat men de moeite niet neemt van het te zaaijen en aan te kweeken. — Dan, het woord *patientie* is dubbelzinnig, en beteekent niet alleen het gezegde moeskruid, maar ook geduld of lijdzaamheid, hetgeen aanleiding tot deze spreuk gegeven heeft. Zoo weinig als *patientie* of moeskruid, eene zeer goede plant, in alle hoven wast, even zoo weinig groeit en bloeit *patientie* of geduld in de harten veler menschen. Maar waar het al of niet groeit, het moet, mijn kind! in uw gemoed wassen. — *Alles*, gelijk men ook zegt, *loopt niet* altijd *voor wind en stroom. IJzer kan men niet met handen breken. De zaken schikken zich niet naar ons; maar wij moeten ons naar de zaken schikken.* Geduld is ons allernoodigst. Menschen, die altijd voorspoed hebben, zouden (zoo zij er waren) de ongelukkigsten zijn. In de school der smarten wordt veel heilzaams geleerd. Vele zaken worden alleen door geduld te

 bo-

boven gekomen. Maar gij zijt jong, gij weet nog niet veel van smarten, of van geduld te oefenen; doch gij zult dat moeten leeren; *patientie* zal in uwen hof moeten groeijen; het komt in duizend gevallen te pas. Ik heb een ziekelijk mensch gekend, die twaalf jaren te bed gelegen had, en in het dertiende nog zeide: GOD is goed! Een ander werkte dertig jaren, om een goed horologie uit te vinden, en hadt er geen berouw over. Een derde las, in zijn leven, al de boeken zijner groote bibliotheek, tweemalen door. Hoe veel *patientie* groeide er dan niet in de hoven dezer drie vaderlanderen!

41.

DIE ZICH DOOD WERKT, WORDT ONDER DE GALG BEGRAVEN.

Geen zeggen in de wereld behaagt den luijaard en dagdieven meer, dan dit. O het is in hun oog eene zoo schoone uitdrukking, eene zoo nuttige vermaning! SALOMO heeft geene betere les gegeven: zoo spreken zij. Maar denk niet, mijn kind! dat gij ooit zulk eene taal van eenen vlijtigen, van eenen braven dagglooner of arbeidsman hooren zult. — Maar wat beteekent dat zeggen? Mogelijk ziet het op zulken, die, gehangen aan eene galg, zich doodspartelen in den strop, en wanneer de halsspieren vergaan zijn, afvallen en onder de galg, als het ware, door het alsdan over hen stuivend zand, begraven worden. Zulk een doodwerken in den strop, zulk eene begrafenis zijn ze-

zeker schandelijk. En van daar schijnt het bovengenoemde zeggen ontleend door den luijaard en dagdief, om niet te veel te werken, en zich aan dezelfde schande bloot te stellen. Het behoort derhalve onder de boertige zegswijzen. Maar hoe boertig dezelve moge wezen, luiheid en dagdieverij zijn daarmede niet vrij te pleiten. De ondeugd doet echter altijd haar best, en zoekt verschooning; doch zij wordt daardoor nog verfoeijelijker. — Maar wat zijn dagdieven? het zijn zulke dienstboden, zulke timmerlieden, zulke metselaars, met één woord, zulke daglooners, die niet voortwerken, die ons den tijd ontstelen of dien verbeuzelen; bij voorbeeld: een metselaars-knecht, die eens de pannen van mijn dak zou aanstrijken, kwam ten zes ure des morgens, ging naar boven, en, om niet achterhaald te worden, trok hij den lossen zoldeltrap bij zich op zolder, en ging toen daar liggen slapen tot acht uren: men zou dat niet geweten hebben, doch men bespeurde het door zijn ronken. Dat was een dagdief. Hij ontstal mij twee uren, die ik aan zijn' baas betalen moest, schoon hij niets aan mijn werk gedaan had. — Een timmermans-knecht te *Delft*, moetende arbeiden op de boekenkamer van een' Burgemeester, kwam, in den zomer, daar er haast bij was, om vier ure te werk; schaafde in aller ijl een' hoop krullen, opdat men, dien ziende, zou gelooven, dat hij veel gedaan had; nam daarop een' boek, dat hem best beviel, uit ééne der kasten, en ging dan in des Burgemeesters leuningstoel, tot acht uren, op zijn gemak zitten lezen. Dus stal deze leergierige dagdief bijna vier uren van dien Heer af. — Soortgelijke lieden hebben duizend zulke uitvindingen; het zijn ware dieverijen, nooit te dulden, maar weinig te

beletten. Geen wonder, dat het den zoodanigen, veeltijds lang daarna, kwalijk gaat in de wereld.

42.

VRIENDEN KOST IS HAAST GEREED.

Viermalen op te disschen is, helaas! in onzen tijd, bij de Grooten in de mode gekomen, en het wordt van minderen dwaasselijk nagevolgd. Hoe veel moeite geeft het niet, zoo veel gereed te maken, en daarna alles weêr aan een' kant te helpen! Tot die beslommering en arbeid geraakt men door de hedendaagsche pracht. En wat kost niet zoo veel toestel en eten! Duizenden gaan daardoor te gronde. Maar *vrienden-kost*, of de gewone *portie, is haast gereed.* Daar behoeft niet veel toe. De *Harte-pastei zet men dan in het midden*, dat is: dat âlles van harte gaat, dat alles wel gegund wordt. Een mijner vrienden ontmoette onlangs éénen zijner kennissen, een' Generaal, (een' Generaal, een' Veldheer, wat grooten man beteekent dat woord niet!) en vraagde hem ten eten op *Vrienden-kost*. De ander kwam, en wat vondt hij op tafel? Boekweits-pannekoeken met een flesch rooden wijn, meer niet. Was dat niet loffelijk? Zeker, het gaf hem meer eer, dan wanneer hij viermaal voor zijnen vriend had opgedischt.

43.

43.

DE POT VERWIJT DEN KETEL, DAT HIJ ZWART IS.

Pot en ketel, die te vuur gaan, worden beiden zwart: de een gelijkt den anderen. Dus is de een niet boven den anderen te stellen: zij hebben gelijke kleur. — Het gebeurt wel, hetgeen toch, dunkt mij, waarlijk niet gebeuren moest, dat kinderen dikwijls met elkander twisten, terwijl zij eensgezind moesten zijn. Als de twist wat ver gaat, en het eene kind het andere niet wil toegeven, komt men tot verwijtingen. Maar laat mij het eerste zoo min als het laatste van u hooren! Die iemand iets verwijt, is zelf niet zonder schuld: hij is niet wit en zuiver, die een' ander zwart en vuil noemt. Wij zijn allen zondig. De pot moge den ketel verwijten, dat hij zwart is; maar de pot is zoo zwart als de ketel. Men schaamt zich dan, een' ander iets te verwijten, wanneer men zelf veel op zijne rekening heeft. Wanneer gij, zoo lang als gij zelf misdoet, niemand iets verwijt, dan zult gij, uw leven lang, niemand iets verwijten. Zwijg, als u iets verweten wordt, en men zal u verstandig noemen. Ik besluit dit met eene andere spreuk: ,, *Elk heeft genoeg aan zijnen eigen hof te wieden.*''

44.

MEN HOORT VAN VERRE, DAT DE WINTER KOUD IS.

Al wat eenig ongemak geeft, of nog wat nieuws is, wordt dikwijls vaardig opgehaald en naar elders berigt. Dit wordt door deze spreuk bedoeld. Onze *Couranten*, en *Gazettes* of *Nieuwspapieren* laten dat niet na. Gij weet immers wat die woorden beteekenen? *Couranten* komt van een *Fransch*, het *Fransch* van een *Latijnsch* woord, hetgeen een papier beteekent; hetwelk het nieuws van elders schielijk overbrengt. *Gazettes* komt van het *Itáliaansche* woord *Gazetti*, een stuk gelds, dat men voorheen betaalde voor een blad met geleerd nieuws, welké naam daarna gegeven is aan een papier, dat met staatkundig nieuws beschreven is. Daarin *hoort men* dikwijls *van verre, dat de winter koud is.* Uit het Noorden, uit *Rusland*, *Polen* en meer andere Landen zegt men ons, wanneer dáár de winter komt, en hoe koud het er is. Wanneer men dat leest, maken wij staat, dat ook de winter tot ons komt; die goede winter, welke zoo nuttig is als de zomer, al geeft hij eenig ongemak: want de koude sterkt den mensch, maakt het aardrijk vruchtbaar, en ontbindt de harde kluiten.

45.

45.

DUREN IS EENE SCHOONE STAD.

Er is geene Stad in de wereld, die den naam van *Duren* voert; maar *Duren* is verduren, op denzelfden voet blijven voortgaan in eene zaak, of wel volharden. Zulk een *Duren* wordt eene *schoone Stad* genoemd, of daarbij vergeleken. Dit geschiedt om te kennen te gevén, hoe schoon, hoe loffelijk het zij voort te gaan en te volharden in een goed werk, wanneer men het wél begonnen heeft. Dit spreekwoord is in gebruik gekomen, omdat men, helaas! dikwijls heeft gezien, dat menschen eene zaak wél begonnen, maar weldra dezelve lieten varen. Wél te beginnen is braaf; maar dewijl men, na zoo vele droevige ondervindingen, niet weet, of zij, die een goed werk beginnen, hetzelve ten einde toe wel behartigen zullen, zegt men doorgaans: *Duren is eene schoone Stad*; en men wil dan den voortgang en het einde lijdzaam afwachten, liever dan in het begin iemand te veel te prijzen. — Denk altoos, dat niet wél te beginnen, maar wél voort te gaan, en vooral wél te eindigen, u den meesten lof, maar ook het meeste voordeel zal geven.

46.

HAASTIGE SPOED IS ZELDEN GOED.

Ongemeen bemin ik de vaardigheid in kinderen, en kan geene sleeplenden verdragen. Maar hoe dikwerf moet men derzelver ijver beteugelen! Niet zelden bederft de drift eene zaak. *Haastige spoed is zelden goed.* Wil ik het u eens leeren uit het voorbeeld van een' volwassen man? Hoor dan. Een voerman, die eenen zwaar geladen wagen bestuurde, en naar eene Stad reed, waar men de poorten tijdig sloot, vraagde aan eenen Bisschop, dien hij outmoette, of hij dien avond nog zou kunnen binnenkomen? Deze, gemerkt hebbende dat een der raderen op het punt stond van te breken, antwoordde: ,, ja, zoo gij langzaam aanrijdt." De voerman meenende, dat de goede Geestelijke met hem spottede, lag de zweep over de paarden, die toen voortrukten, waardoor het gebrekkige rad brak, en de voerman zich dus gedwongen zag des nachts buiten de Stad te blijven. Zoo ziet gij: *haastige spoed is zelden goed.*

47.

HET GELD WAST MIJ OP DEN RUG NIET.

Deze spreuk wordt dikwijls gehoord van menschen, die aangesproken worden, om anderen eene groote som-

somme gelds te leenen, en die daardoor alsdan te kennen geven, of dat zij het niet hebben, of dat het, in het algemeen, zeer moeijelijk valt daar aan te komen. — Maar, weet gij wel, van waar het geld komt? Onze kooplieden leveren, jaarlijks, vele goederen aan de kooplieden van *Spanje*, en dezen wederom aan den Koning, wiens Hof veel noodig heeft. Deze Vorst heeft in *Noord-Amerika* zeer rijke mijnen, waaruit hij goud en zilver laat halen en, als het gezuiverd is, tot staven laat gieten. Met deze staven betaalt hij zijne kooplieden, en dezen wederom de onzen, die hetzelve in onze Vaderlandsche Munten tot geld laten slaan. Het geld moge dan uit de aarde komen; maar het zal er, hoe veel gij er ook moogt inzaaijen, niet in wassen. Onze rug is vlak, gelijk een land behoort te zijn, waarin iets groeijen zal: maar geen geld zal er op groeijen, ofschoon hij veel gekromd moet worden, indien men met arbeiden geld zal winnen. En al is onze rug ons zeer nabij, evenwel is het geld niet zoo digt bij de hand: het is veeltijds verre af, en er moet wat geloopen, gewerkt en geslaafd worden, wil men het verkrijgen. — Dit is, in het algemeen waar, ten opzigte van een land, dat, gelijk het onze, van den koophandel moet bestaan. Wij hebben tijden beleefd, waarin, om zoo te spreken, te veel geld gewonnen werd, dewijl sommigen daardoor tot uitspattingen vervielen, en zoo wel anderen als zich zelven, bedierven. Maar wij zullen niet zeggen, dat wij in den winter van het jaar 1781, toen onze schepen door de *Engelschen* overrompeld, en eenige honderden, binnen weinige weken, weggenomen werden, veel geld gewonnen hebben. Toen wies inderdaad het geld ons op den rug niet.

niet. Laat mij u eens vertellen, wat een *Amsterdamsch* koopman mij daarover schreef. Dit waren zijne woorden: „ Onder al de vinnige slagen, die, dag op dag, onze kooplieden treffen, moet ik den goedertieren GOD danken, die mij altoos den ouden Vaderlandschen trant heeft doen volgen. Hoe veilig is het, klein zeil te voeren, en, naar zijnen staat en omstandigheden, liever weinig te verteren, dan veel te wagen om te winnen. Wat moeite, zorg en gevaar ontgaat men dan niet; hoe gerust leeft men! En wat wordt er toch doorgaans uit groote winsten geboren? Ruime verteringen (wij noemen dat weelde) volgen daarop, en, met dezelven, vele ongemakken en ondeugden. Maar wij moeten *wezenlijke* zegeningen (dat zijn nederigheid en ingetogenheid) bezitten, willen wij gelukkig zijn. Deze laatsten zijn voor den geringsten verkrijgbaar, zoo wel als voor den aanzienlijksten; maar niet de *schijnbare* (gelijk de weelde.) Het verwaarloozen van deze en meer andere zulke regels doen nu de rampen van ons Vaderland ons dieper grieven. Wat mij betreft, (dit wil ik aan u, als mijnen vriend, wel zeggen) ik heb, wegens het wegnemen van zoo vele schepen door de *Engelschen*, nu niets te doen; ik teer van den hoogen boom af, en het zal een wonder zijn, indien ik geene schaden door bankroeten (dat is, als een ander, die ons betalen moet, niet betaalt, omdat hij niet betalen kan) krijg. Als wij onze *Westindische* Coloniën (*Suriname*, *Eustatius* en *Curaçao*) door den vijand kwijtraken, dan gaat mijn voornaam bestaan, hetgeen, gelijk gij weet, is, goederen over zee naar elders te verzenden, te gronde. En wat zal men doen? evenwel moed gehouden, en niet vooruit geloo-

loopen. Ik vertrouw mijne belangen in de handen van den almagtigen en goedertieren GOD, die mij, *dertig* jaren, voor bedrog en schade in den koophandel behoed, en dus meer dan éénen zegen heeft gegeven. Ik blijf bemoedigd en bedaard, en, om de klagten onder het gemeene volk niet te helpen vermeerderen, houde ik al mijn volk in dienst, met volle betaling van weekloon. Hebben mijne arbeidende knechts mij in voorspoed geholpen, ik mag hen in tegenspoed niet verlaten of doen treuren. Hebben zij bij mij nu niets te doen, zitten zij in mijne pakhuizen ledig, ik geef hun echter bezigheid: ik laat hun de Historie van ons Vaderland lezen, waartoe nooit te voren tijd, noch gelegenheid is geweest. Zij kunnen daaruit zien, hoe wonderlijk GOD ons menigmaal in de zwaarste oorlogen en grootste nooden gered heeft, en nu leeren moed te houden." — Wat dunkt u, mijn kind! van dezen koopman? Toen wies hem het geld ook niet op den rug; maar de man wist evenwel nut te stichten, en zijn volk te ondersteunen en tevens te leeren. O welk eene braafheid! En GOD heeft hem geholpen! Hij en zijn volk winnen nu weêr geld, gelijk te voren.

48.

HET KAN NIET DOOR DEN BEUGEL,

OF

HET KAN ER NIET DOOR.

Weinigen, die dit spreekwoord gebruiken, kennen deszelfs afkomst. In sommige Nederlandsche steden be-

bestond welcer eene proef, op het brood gesteld, waaraan men onderzocht, of het wel behandeld was, en zijne behoorlijke waarde had. Men had een' beugel of ring, en men zag, of een brood, dat zijn behoorlijk gewigt had, wel door den beugel kon? Zoo het te groot was, en niet door den beugel kon, dan werd het afgekeurd, en de bakker was aan de straf, die door de wet bepaald was, onderworpen; maar kon het door den beugel, dan was het wel.

Dus is dit spreekwoord zeer geschikt, om een zaak aan te duiden, die aan haren eisch niet voldoet en die niet beantwoordt aan hetgene men met reden in dezelve verwacht. Een fransche of latijnsche tema van eenen scholier kan niet door den beugel, wanneer in dezelve meer fouten zijn, dan men, met reden, van zijne vermogens, of van het onderwijs, dat hij gehad heeft, verwachten mogt. — Men kan met regt van dezelve zeggen, als van een slecht of een misbakken brood: DAT KAN NIET DOOR DEN BEUGEL, OF HET KAN ER NIET DOOR.

49.

EENE LEDIGE BEURS IS DE VEILIGSTE PASPOORT.

Wanneer een Burger naar eene vreemde plaats wil reizen, en, daar hij buiten zijn Vaderland onbekend is, vreest hier of daar te zullen aangehouden worden, en moeijelijkheden te ondergaan, dan vraagt hij van zijne Overheid een getuigschrift van een eerlijk

man

man te zijn, daar en daar wonende. Wanneer een Soldaat zijnen tijd uitgediend heeft, krijgt hij een papier, waarin zijn Officier verklaart, dat hij een braaf man is. Zulk een papier noemt men eene Paspoort. Menschen doen soms kleine reizen, waartoe zij zoodanige Paspoorten niet vragen: zij meenen, dat alle wegen veilig zijn, en men nergens eenige roovers te duchten heeft. Evenwel het kan gebeuren, dat eene Paspoort hun van het uiterste belang is. Maar dat behoeft geene Paspoort van papier te zijn. *Eene ledige beurs is*, dikwerf, *de veiligste Paspoort.* Het vertoonen van eene volle goudbeurs in eene herberg, in schuiten óf op wagens; van een kostbaar horologie of schoonen ring, is soms genoeg, om de begeerlijkheid van den eenen of anderen op te wekken, en hem tot het bedrijven van eenen moord aan te zetten, alleen om een zoodanig ding magtig te worden. Die dan eene ledige of schrale beurs voor den dag haalt, behoeft daarvoor niet te vreezen. Dit leert u, zoo gij ooit, zelfs maar een klein reisje doet, geene kostbaarheden mede te nemen, of te vertoonen, wanneer gij best veilig zult zijn. Het volgend geval zal u daarin bevestigen. Op den 14. van Herfstmaand des jaars 1780, vond men tusschen *Anlo* en *Zuidlaren*, twee Dorpen niet ver van de Stad *Groningen*, een mishandeld lijk, liggende op den openbaren weg. Men herkende het weldra als dat van den Heer JOHANNES LEDEBOER, beroepen Predikant te *Hornbuizen* en *Cloosterbuiren*, aan hetwelk eene doodelijke wonde was toegebragt door een' snaphaan, met hagel geladen. Het vermoeden viel aanstonds op een' vreemd' persoon, die zich voor een' jager had uitgegeven. Men spoorde hem dus

na,

na, en ving hem, nog denzelfden avond, op *Annerveen.* Ondervraagd zijnde, gaf hij den naam op van ANTON LINK; zeide maar twintig jaren oud, en te *Aulenbach* in *Duitschland* geboren te zijn, bekennende onderweg, in dezelfde herberg, geweest te zijn met den Heer LEDEBOER, om zich te ververschen. Het gezigt van een beursje met geld, waaruit de ongelukkige Predikant zijne kleine vertering had betaald, had daar den begeerigen LINK dermate bekoord, dat hij tot den moord besloot, om dat magtig te worden. Vernomen hebbende, dat de voornoemde Heer den weg niet zeer kundig was, gaf hij voor denzelven te weten, en dien ook te moeten nemen. Zij spraken dus af, in gezelschap met elkander te zullen reizen, gelijk gebeurde. Aan de plaats gekomen zijnde, waar LINK oordeelde, zijn goddeloos voornemen best te kunnen uitvoeren, loste hij den snaphaan op zijnen reisgezel, schoot hem dood, en beroofde hem daarop van een horologie, geldbeursje en kurkentrekker. Niemand had dit gruwelstuk gezien; maar twee getuigen, op dat tijdstip daaromtrent zijnde, hadden het schot gehoord en den rook vernomen. Andere bewijzen daarbij komende, dat deze snoodaard het feit begaan had, werd hij daarop levende op een rad gerabraakt, hem met zijn' snaphaan een slag op zijn hart gegeven, het hoofd met eene bijl afgehouwen, op een pin gezet, en verder het moordgeweer tusschen het ligchaam en het hoofd op een' paal vast gehecht, ten afschrik van alle boosdoeners. — Hoe weinig dacht de Heer LEDEBOER, dat een uiterlijk vriendelijk reisgezel zijn moordenaar zou worden! dat een beursje met geld, en een zilveren horologie de begeerlijkheid van den wegwijzer, tot

zulk

zulk een helsch bedrijf zouden opwekken! Zeker is het dus, dat eene schrale, dat eene niet veel beduidende, *dat eene ledige beurs de veiligste Paspoort is.*

50.

DIEN GOD BEWAART, IS WEL BEWAARD.

Wanneer is deze spreuk valsch bevonden? Nooit! Hij, wien de Almagtige bewaren wil, wordt, wat er moge gebeuren, wel bewaard: want alles, het grootste zoo wel als het minste voorwerp, staat in deszelfs hand, en zonder GODS wil, kan zich niets roeren of bewegen. Dit weet gij zeker, maar vele voorbeelden van Goddelijke bewaringen zijn u mogelijk onbekend. Het lust mij daarom u de volgenden, aan kinderen, die zich het minst bewaren kunnen, gebeurd, te verhalen. Een Koster, mij bekend, klom eens met zijn zoontje op den zeer hoogen Dorps-toren, die zonder spits, en waarvan het muurwerk zonder leuning was. Daar zijnde kreeg het kind eene duizeling, en viel..... buiten van die vervaarlijke hoogte af. De Vader, doodelijk ontroerd, snelde naar beneden, nam schreijende zijn zoontje op, dat flaauw was, maar ras bijkwam, en dat — welk een wonder! — volkomen onbeschadigd was. Had hij zelf het mij niet verhaald, ik zou, daar ik de hoogte des torens ken, dat niet geloofd hebben. — Eene Meid zou eens eenig gedroogd linnen, op een' hoogen zolder afnemen. Zij ging naar boven met een

klein kind op den arm, hetwelk zij, om niet in haar werk belemmerd te worden, in een venster zettede, dat alleen een naar buiten opengaande raam had. Het kind bewoog zich een weinig achterover, en wat gebeurde er? Het glasraam, niet gesloten zijnde, (hetgeen zij niet had opgemerkt) ging open, en het kind viel er uit. Maar, hoor eens, welk eene bewaring! in het vallen wentelde hetzelve eens om, kwam dus op het afdak van een klein laag vertrekje, op zijn rokjes neêr, schoof er af, en raakte onbeschadigd op den grond. Dus behoedde GOD het lieve kind, door ééne omkeering in den val, en door het neêrkomen op een afdak, hetgeen, nevens de rokjes, het geweld van den val brak. — Op *Elizabeths*-nacht, den achttienden van Slagtmaand des jaars 1421, ontstondt er in ons Vaderland een geweldige storm uit het Noordwesten, die het zeewater over dijken en dammen joeg, terwijl de rivieren, te gelijken tijde, hoog gezwollen waren. Onder anderen brak de dijk door vóór *Werkendam*, een schoon Dorp in *Zuid-Holland* tusschen *Dordrecht* en *Geertruidenberg*, ter plaatse, die naderhand de *Oude Wiel* geheeten werd, waardoor de gansche *Zuid-Hollandsche Waard* onderliep, en meer dan twee en zeventig Dorpen verdronken. Dit gebeurde, gelijk ik zeide, in den nacht, en gij kunt denken, welk eene onbeschrijfelijke ellende daaruit ontstondt. Een zeer groot getal van menschen verdronk, allerjammerlijkst, in dien onverwachten vloed; en die het ontkwamen, hier of daar, in eene schuit, of op eenen toren, zelfs vele voorname adelijke lieden, werden van alles beroofd, en tot de diepste armoede gebragt, zoodat zij, buiten 's Lands, dienst moesten

zoe-

zoeken, of hier, langs de straten het brood bedelen. Maar *dien God bewaart*, zegt het spreekwoord, *is wel bewaard.* Dat vernam men ook in dien naren nacht. De ingebroken golven, door den storm voortgestuwd, sloegen een huis omver, en voerden te gelijk eene wieg met een kind daarin, onbekend van wien, uit hetzelve. De wieg dreef, gelijk men zegt, op GODS genade, en kwam, over *Dordrecht*, behouden aan den dijk, die daarvan, nog heden, den naam van *Kinderdijk* voert. Het zoo wonderlijk behouden kind, zoo ik meen, BEATRIX geheeten, groeide op, en trouwde, en liet, van GOD gezegend, een zeer aanzienlijk geslacht na, waarvan de afstammelingen nog in verscheiden Provinciën, ook in de gemelde Stad, aanwezig zijn, en tot sprekende bewijzen verstrekken, van de zonderlinge zorge van GODS voorzienigheid.

51.

REGT DOOR ZEE.

Wanneer wij te land reizen, kunnen wij niet regt toe regt aan voortgaan naar de plaats, waar wij willen komen; de wegen loopen veeltijds, krom: hier stuit men voor eenen bezaaiden akker, daar voor een bosch; hier voor eene rivier, daar voor een hooiveld: wij moeten derhalve vele kromme streken maken, vele omwegen gebruiken: dit maakt den weg wel wat langer, maar het geeft telkens veranderde gezigten, die meer behagen, dan zeer lange wegen, die lijnregt loopen. Maar op zee is het geheel anders:

 daar

daar ontmoet men geene akkers, geene bosschen, geene hooivelden: daar mag men regt toe regt aan zeilen, en onbeschroomd, zonder iets te mijden of te wijken, den begonnen koers voortzetten. Daar gaat het *regt door zee*. Dit zeggen past men toe op menschen, die voortvaren in hunne pligten, zonder omwegen te gebruiken, of zich te laten ophouden door beletsels. Zij gaan voort zoo als zij begonnen zijn, en kennen geene omwegen, geene wijken, geene draaijen. Welk een jammer, dat het getal van zoodanige lieden gering is, daar het behoorde groot te zijn. Evenwel zijn er, die *regt door zee* gaan, schoon ze ons niet altijd bekend worden. Ik zal u eenen man noemen, van wiens *regt door zee* gaan gij nooit gehoord hebt. Een rijk Amsterdamsch Koopman, zeer krank zijnde, liet eenen Predikant bij zich noodigen, om zich, met zijne hulp, tot den dood te bereiden. Deze kwam, en bezocht hem verscheidene keeren. De ziekte toenemende, zeide de Koopman: mijn Heer! dewijl ik zal sterven, zal ik u tot mijnen erfgenaam benoemen. — Hebt gij dan geene bloedvrienden? hernam de Predikant. Ja wel; sprak de kranke, nog eenen broeder in *Duitschland*; maar ik leef met hem in groote vijandschap. Hij moet evenwel uw erfgenaam zijn, werd hem daarop toegegevoegd. Dat nooit, nooit, nooit! hoorde hij daarop zeggen. Wel nu, sprak de Dominé, dan kan ik u niet verder, op goeden voet, tot den dood bereiden; ik kom niet weêr; ik wil uw goed niet erven, en, zoo gij het aan mij vermaakt, dan zal ik het, na uw' dood, aan uwen broeder geven. Wat dunkt u, was dat niet *regt door zee* gaan? (Dat is een raar geval; gij maakt mij nieuwsgierig, om te weten hoe

dat

dat afliep. — Ik zal het u zeggen.) De zieke, de ronde taal van den Predikant hoorende, keek vreemd op, en zeide: mijn Heer! dat vind ik vreemd van u! — vreemd of niet vreemd, zeide de Dominé; zoo gij niet schrijft, dan schrijf ik dezen avond, en zal uwen broeder ontbieden: gij zult u met hem verzoenen, gelijk uw pligt is; gij zult hem zelfs uwen erfgenaam maken. Niet gemakkelijk liet de Koopman zich bewegen: evenwel het kwam er ten laatste toe, en de broeder werd ontboden. Deze vloog ijlings over, en de verzoening werd door den Predikant tot stand gebragt; de kranke stierf daarop in vrede, en de broeder pakte het boeltje op, en ging er meê naar *Duitschland*. — Dat geval bekoort mij — ja! maar daar volgde nog meer. Eenige jaren daarna stierf die broeder, hetgeen de Predikant niet wist; doch hij kreeg van hem dit Testament: ,, Omdat ,, gij mijns broeders goed niet hebt aangenomen, toen ,, gij het kondet krijgen, maar aan mij bezorgd, ,, zult gij, dewijl ik geene kinderen heb, dat nu ,, van mij erven.'' — Was dat niet edelmoedig?

52.

STILLE WATERS HEBBEN DIEPE GRONDEN.

Is de zee geen geweldig groote en diepe waterplas? en moet zij niet zoo groot en diep zijn? Hoe veel water brengen er alle dagen duizend rivieren in? Op den bodem der zee staan zware bergen, om de aarde te steunen en den slag der wateren te breken; elders

zijn diepten, die niet te peilen zijn. De gronden der rivieren zijn mede ongelijk, zoo als een heuvelachtig land. Waar nu de grootste diepte is, daar heeft men stille wateren. Waar ondiepten gevonden worden, daar heeft de meeste beroering plaats; want eene menigte water, gelijk er in diepe gronden staat, wordt door wind, door stroom, door ebbe of vloed niet zoo ligt in beweging gebragt, als eene mindere hoeveelheid van water in ondiepe plaatsen. Dit zal u de spreuk verklaren. Lieden, stil van aard, geneigd tot weinig spreken, zijn soms niet ligt in beweging te brengen, om hunnen geheelen geest (gelijk men zegt) uit te laten: zij verbergen hunne geheimen, en behoeden zich tegen alle luidruchtigheid. *Stille waters hebben* dus *diepe gronden.* Van een' zoodanigen zegt men ook, *men kan het er met geen nijptang uithalen;* of het is een *Willem de zwijger.* In dat zeggen doelt men op WILLEM den I., *Prins van Oranje*, die, in bange en beroerde tijden levende, zijne geheimen wonder wel wist te verbergen, en weinig sprak, doch veel hoorde, waardoor hij groote zaken uitwerkte. Ook *die veel kalt veel ontvalt*, zegt een ander spreekwoord.

53.

HOOGE BOOMEN VANGEN VEEL WIND.

God gebruikt den wind, zijnde niet anders dan in beweging gebragte lucht, die wij niet kunnen zien, maar wel gevoelen en hooren, om ons duizend diensten

sten te doen. Gij gelooft, dat er wind is, omdat gij dien niet ziet, maar gevoelt of hoort. Als deze lucht zacht in beweging is gebragt, zegt men: het waait weinig: wanneer ze in groote beweging is gekomen, zegt men: het waait hard, of, het stormt. Al wat laag en bedekt staat, voelt weinig wind; maar tegen hetgeen open, hoog en breed uitgebreid is, druischt de wind zeer sterk aan. *Hooge boomen vangen dus veel wind.* Wanneer men een nederig, of, gelijk men zegt, een vergeten burger in de wereld is, laag en bedekt voor vele anderen, heeft men weinig aanstoot te leiden; maar als men in eene hooge bediening praalt, als men veel luister in de wereld vertoont, dan gaat het gelijk den *hoogen boomen: men vangt veel wind.* Op zoodanig een' zijn aller oogen gevestigd; elk spreekt van hem; ieder beoordeelt deszelfs daden, en de nijd zet velen aan, om tegen hem met geweld aan te druischen. — Wat wilt gij in de wereld zijn? waar begeert gij geplaatst te worden, onder de vergeten burgers, of onder de aanzienlijksten? Gij zult, denk ik, antwoorden: waar GOD mij plaatsen wil. want dat zal het best wezen. Dit is goed. Onder de vergeten burgers kan men veel rust genieten: onder de aanzienlijken ook aan anderen zeer nuttig zijn; en wél doende, zal men het gedruisch der nijdigen zich kunnen getroosten.

54.

ELK HEEFT GENOEG IN ZIJN' EIGEN HOF TE WIEDEN.

Men prate wat men wil, geloof mij, daar is geen onkruid in de geheele schepping. Kan het anders zijn? GOD is de Formeerder van alle planten, en GOD is goed. Men geeft wel aan vele dingen den naam van onkruid; maar het heeft, wat het ook zij, zijne bijzondere nuttigheden. Doch men wil het in zijnen hof niet dulden, omdat wij ons van deszelfs nuttigheden of niet willen, of niet behoeven te bedienen. Vermits nu de zaden van het zoogenoemde onkruid vele in getal zijn, en allerwege in onze hoven en velden rijkelijk opschieten, zoo *heeft elk genoeg in zijn' eigen hof te wieden*, ten beste van andere gewassen: men behoeft daarom niet naar andere tuinen te gaan, om die ook te zuiveren. Dit begrijpt gij; maar het is van meer gewigt, dat gij ook weet, wat door die spreuk bedoeld wordt. 's Menschen hart is gelijk een hof; het onkruid of de zaden der boosheid liggen daarin; met den tijd spruiten zij uit, en vertoonen zich. Die wijs is, en zijn tijdelijk zoo wel als zijn eeuwig geluk bemint, slaat aanstonds de hand aan het wieden, aan het uitrukken van die bedorven dingen. Daaraan vindt hij genoeg te doen; want het ééne is niet uitgeroeid, of het andere komt weêr boven. Het is derhalve onnoodig, in eens anders hart te gaan wieden, zoo lang men in het zijne genoeg te doen vindt. Men mag en moet wel

wel de zonden in anderen tegengaan; maar men moet geen albediller zijn, geen kind, dat zich met de gebreken van anderen alleen ophoudt en de zijnen vergeet. Men *ziet* veeltijds *een' splinter*, een klein dun vezeltje, een gering gebrek, *in de oogen* van een' ander; maar men *merkt niet den balk*, eene zeer zware zonde, die elk in het oog loopt, *in zijn eigen oog*. Wat dan! Gehoorzaamt men JEZUS vermaning (*Matth.* VII. ✝. 3—5) dan moet men niet tot een' ander zeggen: *laat ik den splinter uit uw oog doen*, terwijl *de balk nog in ons oog is*. Neen. *Werpt eerst den balk uit uw oog;* wiedt eerst uwen eigen' hof schoon, en zoo gij dat doen kunt, *zie dan, of gij den splinter uit het oog van een' ander kunt halen.* — O! hoe velen zijn de *splinters*, hoe weinigen schijnen de *balken* te zijn! Mogt de zorg voor onzen hof, voor ons *oog* de eerste zijn.

55.

HET IS KWAAD KERSEN ETEN MET DE GROOTEN: ZIJ SMIJTEN MET DE STEENEN.

Wie lust geene kersen, die zoo smakelijke en verfrisschende vrucht, wanneer de lucht heet, en de mensch dorstig is! Hierom gaf de goede en wijze Schepper ons dezelve in den zomer; en niet in den winter. Een dun vliesje bedekt het sappige, en binnen het sappige zit de steen. Misschien zoudt gij gaarne kersen zonder steenen willen hebben; maar van waar zouden wij dan nieuwe Kersenboomen krij-

gen? De harde steen bevat het pitje of zaadje, waaruit, als men dat in de aarde legt, het jonge boompje groeijen moet. Maar het pitje is bijzonder teêr, en moet, zal het vruchtbaar blijven, een' tijd lang wél bewaard worden. En hoe zou dat best geschieden? De wijze Schepper sloot hetzelve in eenen harden steen. Hoe veilig zit het nu daarin, hoe wel behoed tegen vele kleine diertjes, die er gaarne aan te gast zouden gaan! Maar kan die kern, wanneer de tijd van uitspruiten dáár is, den harden steen wel doorboren? Neen, dat is onmogelijk; dan GOD heeft den steen zoo gevormd, dat hij juist uit twee holle, op elkander net sluitende, deelen bestaat, die, door de vochtigheid van den grond, van elkander los gaan, wanneer het pitje of zaadje begint uit te spruiten. Is dat niet fraai en wel geschikt; ja, maar GOD is in alles wijs, en gij hebt dit te voren zoo niet begrepen. Nu verstaat ge dit; doch nu moet ge ook de bovenstaande spreuk kennen. *Het is kwaad kersen eten met de Grooten: zij smijten met de steenen.* Alle Grooten zijn wel groot in naam, maar niet altoos in verstand en in deugden. Men treft onbescheidenen en hoogmoedigen aan. Eer hunnen rang; maar ga ook niet veel verder. Houdt u van hen op een' zekeren afstand: mijdt eene te groote gemeenzaamheid. Zij zien zulke lieden, die geene gelijke titels voeren, aan, als wezens van eene lagere soort dan zij zijn. *Het is kwaad met de zoodanigen kersen te eten.* Als gij dat doet, dan *smijten zij met de steenen.* Zij zitten over de geringen heen (dit zegt de spreuk) en meenen hen te mogen behandelen, zoo als het hun goed dunkt. Om dat niet te ondergaan, moet gij geene kersen met hen eten: want dan zijt gij

gij vrij van de steenen. Onze voorouders plagten dit ook dus uit te drukken: *men moet alles lijden wat dien grooten Hanzen lust, en nog toelagchen.*

56.

MEN KAN GEEN PAARD, AL LOOPENDE, BESLAAN.

Gij begrijpt, denk ik, zeer wel, waarom paarden geene teedere zool, geen dun vleesch onder hunne pooten hebben. Zoo de Schepper hun dit gegeven had, hoe ras zou de huid, gedrukt wordende door de zwaarte van de ligchamen dier dieren, en nog meer door de lasten, die men hun oplegt om te dragen, doorslijten onder het gaan! Het dier zou pijn gevoelen, het zou niet kunnen voortkomen, en ons dan geene dienst meer kunnen doen. Hiertegen is dan wijselijk gezorgd, vooreerst door het eelt, dat onder het vleesch der pooten zit, en ten tweede door de hoeven, die dit eelt van boven bedekt. Dus zijn de hoeven, die niet anders zijn dan een nog meer verhard eelt, zoo veel voor het paard, als de schoenen voor ons. Maar de hoeven hebben soms, door het gaan of stooten op harde wegen, veel te lijden, en glijden ligt op gladde wegen uit. Hierom heeft men uitgevonden, de voeten der paarden met ijzer te beslaan, hetgeen het dier, zoodra het er aan gewoon is, eene ongemeene vastheid in het gaan geeft. Maar een paardensmid kan het dier, *al loopende, niet beslaan:* het beest moet stilstaan, en wel vast gehouden

den worden, ten zij het ongemeen mak is. Ook behoort dat met alle voorzigtigheid te geschieden: want zoo de nagels, waarmeê men de ijzers aan het eelt vast slaat, te lang zijn, en dus te diep gaan, komen zij in het vleesch, zoodat men het bloed er ziet uitloopen, en het dier door de pijn mank of ten minste moeijelijk gaat. De gemelde spreuk, daarvan ontleend, beteekent dan, dat tot elk werk, hoe het ook zij, behoorlijk tijd besteed moet worden. Zoo men dat verzuimt, zal geen werk deugen. Deze les is dan voor u van veel belang. Er zijn twee uitersten: talmen en te driftig zijn; maar gij moet tusschen beiden gaan, en noch tot het een noch tot het ander komen.

57.

TWAALF AMBACHTEN, DERTIEN ONGELUKKEN.

Die zich tot een ambacht, of tot eene zaak, hoedanig zij moge wezen, zet, moet daarbij blijven. Hij leert anders van elk wat, maar van allen niet genoeg. Wispelturigheid is ook hierin der jeugd zeer nadeelig. Men vindt vele jonge lieden, die heden aan een ambacht beginnen, en, morgen berouw hebbende, weêr tot een ander overgaan. Weldra verveelt hun het tweede, derhalve kiezen zij een derde, en zoo vervolgens, tot *twaalf ambachten* toe; maar dan vinden zij *dertien ongelukken;* dat is te zeggen: de nadeelen, die daaruit ontstaan, zijn grooter dan de voor-

voordeelen, die zij behalen, gelijk *dertien* meer dan *twaalf* is. Van zulke jonge lieden wordt niets: het blijft bij hen altijd in het gebrokene. Wij hebben, hetgeen jammer is, in ons Vaderland geene wet tegen dit loopen van den eenen winkel naar den anderen, van het eerste tot het tweede ambacht: maar in *Engeland* mag geen leerjongen van den eenen baas, bij wien hij begonnen is, tot den anderen overloopen. Hij moet er zeven jaren blijven, en als hij wil, mag hij dan eerst baas worden. Dit maakt hen tot bekwame knechts, en daaraan moet men, onder anderen, toeschrijven, dat de Engelsche wollen stoffen en staalwerken zoo uitnemend fraai zijn. Gij weet nu genoeg, wat ik u door dit alles leeren wil.

58.

MET EENS ANDERS POOTEN DE KASTANJES UIT HET VUUR HALEN.

In ons Land houdt men de Kastanjes voor eene lekkere vrucht, en dat te regt. Ik heb nooit een kind gevonden, dat er niet van hield. Maar bij ons groeijen er niet veel, omdat men te weinig zulke boomen zet: anders kan men ze zoo goed en groot hebben, als er in *Frankrijk* wassen, van waar eene menigte, jaarlijks, met den nieuwen wijn overkomt. Wij bakken er geen brood van, gelijk men elders doet, omdat wij tarw en rogge genoeg hebben. Maar wij braden ze, hetgeen een' lekkerder smaak daaraan geeft, dan het kooken: evenwel men moet toe-

zien,

zien, dat zulks niet te hard geschiede; omdat dit voedsel vrij zwaar is voor jonge magen, om welke reden gij ze ook nooit in menigte, en vooral niet des avonds moet eten. Nu, dit is genoeg van de kastanjes. Gij moet ook de spreuk kennen. Men vertelt, dat een aap eens eenige kastanjes in het vuur wierp, om ze te braden. (Apen, weet gij, zijn listige dieren, die dikwerf navolgen hetgeen zij eens gezien hebben.) Toen de aap dacht, dat de kastanjes gaar waren, wist hij niet, hoe ze uit het vuur te krijgen; het vuur zou hem branden; maar hij bedacht zich. Eene kat zat ook bij het vuur, en hij wilde zich bedienen van den poot dezer kat om de kastanjes uit het vuur te halen. De vond was goed; had de kat haren poot maar willen leenen. — Sommige menschen zijn even als deze aap. Zij willen gaarne aangename en voordeelige dingen bejagen; maar de wijze, om ze te verkrijgen, is moeijelijk. En hoe het dan gemaakt? Zij willen zich, in die gevallen, gaarne bedienen van andere menschen, hoewel die gevaar zullen loopen, en de moeite moeten doen, om zoodanige zaken voor hen te verwerven, doch begeeren zelven daarvan vrij te blijven. Gebruik nooit anderen daartoe; maar laat u nog minder zelven daartoe gebruiken.

59.

ALS HET KALF VERDRONKEN IS, WIL MEN DEN PUT DEMPEN.

Wij ontvangen van den goeden GOD tweederlei soort van water: regenwater, dat van boven valt, en putwater,

ter, dat uit de aders of wellen, die onder den grond zijn, opwaarts vloeit. Elk water heeft zijne bijzondere hoedanigheden, en daarom gebruiken wij het eene tot deze, en het andere tot gene zaak. Welke die hoedanigheden zijn, zal ik u op eenen anderen tijd leeren, en u nu maar zeggen dat men, om het laatste water te verzamelen, putten gemaakt heeft. De landlieden hebben die soms gelijks-gronds, zonder eenige omheining; en het gebeurt dan wel, dat kalven, dat zeer domme en onvernuftige dieren zijn, die geene gevaren kennen, noch zich daartegen weten te behoeden, daarin storten. Hierom maken voorzigtige lieden, daarom heen, eene omheining van planken of steenwerk. Daarmede is echter alle gevaar nog niet weggenomen. Onvoorzigtige kinderen zien daarover soms te verre heen, en dan voorover stortende, vallen zij in den put, en verdrinken. Hiervan heeft men vele treurige gevallen, weshalve men bedacht heeft, op zulke putten pompen te zetten, vooral in de Steden. Deze zijn nu zeer algemeen, en op het oog u bekend; maar gij hebt mogelijk nooit gedacht, dat zij zeer fraaije kunststukken zijn, tot welker uitvinding meer verstand vereischt werd, dan gij u verbeeldt. Dat wil ik u op een' anderen tijd leeren, en nu tot de eerstgenoemde putten wederkeeren. *Als het kalf daarin verdronken is*, zegt de spreuk, *wil men den put dempen;* dat is dan; wanneer het te laat, wanneer een ongeluk gebeurd is, dan denkt men eerst om daartegen voorziening te doen. Dat is, zoo als gij wel begrijpen zult, zeer verkeerd. Ik kan u dan niet genoeg vermanen, alle krachten in te spannen in alle zaken, om gevaren, treurigheden en nadeelen bij tijds te voorkomen, en niet daaraan te denken, wanneer

neer het waarlijk te laat is. Onthoudt deze les, en gij zult er veel bij winnen.

60.

GOD WREEKT, DAAR HIJ NIET SPREEKT.

God is regtvaardig, en voert veelal, op eene zonderlinge wijze, zijne oordeelen uit, schoon men de redenen daarvan niet altoos ten volle weet. Dit is de zin der bovenstaande spreuk. Maar gij wilt dit, misschien, door een voorbeeld opgehelderd zien. Er zijn eene menigte gevallen, die daartoe dienen kunnen; maar mij schiet er één te binnen, hetwelk ik u niet wel verhalen kan.... Waarom niet?.... omdat het zoo ongemeen treurig is, dat de tranen over uwe wangen zullen loopen, als gij het hoort..... Wat is daaraan gelegen, zoo het mij maar leeren en wijzer kan maken.... Nu, zijt gij er op gezet, hoor dan het volgende. — Vóór eenige jaren werd er in zekere Stad een moord begaan; de dader was onbekend: maar men greep, op vermoeden, eenen jongeling, die inderdaad onschuldig was. Hij werd door de Regters ondervraagd, en zekere omstandigheden (welke ik u niet allen verhalen zal) liepen dermate te zamen, dat hij voor den dader gehouden, en, hoe zeer hij alles mogt tegenspreken, ter dood veroordeeld werd. Was dat niet treurig? — Hierop zonden de Regters eenen Predikant, om hem daartoe te bereiden. Deze was een braaf en bekwaam man, die alles deed wat hij kon, om den jongeling tot het erkennen van de regt-

regtvaardigheid der straffe, en tot berouw over zijne zware zonde te bewegen. Was dat niet regt? — Maar wat deze Leeraar praten of zeggen mogt, de jongeling was tot het eerste niet te brengen: hij bleef, met de sterkste verzekeringen, zich beroepen op zijne onschuld, en riep zelfs GOD, voor wien hij haast zou moeten verschijnen, tot getuige. Dus was er aan hem niets te doen, hetgeen den Predikant zeer aan het hart ging en moedeloos maakte. Toen deze niet meer wist, op welken boeg het te wenden, en op de plegtigste betuigingen, deszelfs onschuld begon te gelooven, viel hem in, deze vraag te doen: ,, ik zal dan stellen, dat gij onschuldig zijt aan den moord; maar zeg mij, hebt gij dan nooit iets gedaan, dat den dood, dien gij nu lijden zult, waardig is?" De jongeling, deze vraag hoorende, bedacht zich, en eindelijk, in tranen uitbarstende, riep hij: ,, ja, ja, ik heb iets gevonden, dat mij den dood waardig maakt, en hoewel onschuldig aan dezen moord, zal ik nu gewillig sterven." De Predikant, verbaasd over dit antwoord, vraagde: ,, wat hebt gij dan bedreven?" ,, Voor eenigen tijd," zeide daarop de in tranen smeltende jongeling, ,, heb ik mijne Moeder, in eene hevige drift, in ons huis, van de trappen geschopt, van welken val zij gestorven is! Dat is mijne misdaad! *God wreekt, daar Hij niet spreekt!* Ik zal nu gewillig sterven! Help mij maar, om wel te sterven!"

Dit deed de Leeraar. De jongeling stierf; en eenigen tijd daarna ontdekte men den waren bedrijver des moords, om welken de andere, daaraan onschuldig, op bevel der misleide Overheid, den dood had moeten lijden.

61.

DAT IS OP ZIJN ELF EN DERTIGSTE.

,, Wat rare spreuk hoor ik hier, en wat zal ze toch beteekenen? Elf en dertig is er in de wereld niet; daarvan heb ik nooit gehoord. Toen ik van mijne Moeder leerde op mijne vingers rekenen, was elf, bij dertig gevoegd, altijd een en veertig, en zoo is het nog." — Hoor, ik zal u zeggen, van waar deze spreuk komt, en wat zij beteekent. Indien Oudheid ons eenige hoogachting inboezemt, dan moeten wij den hoogsten eerbied voor de *Friezen* gevoelen, vermits zij bijna het eenige volk in *Europa* zijn, dat achttien eeuwen lang, zijnen naam, zijne vrijheid en een gedeelte van zijn land behouden heeft. Menig tegenwoordig Rijk van *Europa* heeft geen regt, om op één, veel min op deze drie dingen te roemen. In de achtste eeuw zonden de *Friezen*, die te *Rome* scholen hadden, hunne jongelingen derwaarts, waar toen de zetel van kunsten en wetenschappen was, om daarin, gelijk ook in JUSTINIANUS regtsgeleerde boeken, onderwezen te worden. Eenige eeuwen later, onder het Bestuur van ALBRECHT en JORIS VAN SAXEN, voerde men er onder anderen het Roomsche regt in, dat is, de wetten der *Romeinen*. Van het een en ander is overgebleven, dat hun bestuur te dezen dage schijnt meer behouden te hebben van dat der *Romeinen*, dan eenig ander in de Vereenigde Provinciën. Thans is de Provincie *Friesland* verdeeld in de drie Kwar-

tie-

tieren van *Oostergo*, *Westergo* en *Zevenwolden*, welke drie wederom verdeeld zijn in dertig zoogenoemde Grietenijen, die dertig Gemagtigden afzenden in de Vergadering der Staten, in welke ook verschijnen elf. Afgezondenen uit de elf *Friesche* Steden; van waar dan ook is voortgekomen het woord *elf* en *dertig*. Maar vermits de *Friezen* voorheen in het denkbeeld stonden, en steeds bij anderen beweerden, dat zoodanige Regeringsvorm beter was, dan eenige andere, die in de overige Landschappen des Vaderlands bestond; dat dezelve de volmaaktste was, en dat zij dus de ingezetenen het gelukkigste maakte, zoo is daaruit voortgekomen het zeggen, iets op *zijn elf en dertigste* te doen, dat is, iets op de volmaaktste wijze uit te voeren, of iets te hebben, dat reeds op de beste en luisterrijkste wijze gedaan is. Dus moet deze spreuk uit den *Frieschen* Regeringsvorm worden opgehelderd.

62.

MET ONWILLIGE HONDEN IS HET KWAAD HAZEN VANGEN.

Hazen bewonen de bosschen, heiden, velden en afgelegen hoven. Zij behooren onder de weerlooze dieren, die geene hoornen hebben, om den aanvaller door stooten van zich af te weren; geene hoeven, om tegen hem achteruit te slaan; maar zij bezitten list en radheid, hun van den Schepper gegeven, om den vijand te ontvlugten en in wezen te blijven. Door vaardig in het loopen te zijn, ontkomen zij menig-

 maal;

maal; list gebruiken zij in nood. Een haas, door najagen afgemat, besluit eenen anderen haas uit zijn leger op te jagen, zich zelven daarin te leggen tot rusten, en den anderen, die frissche krachten heeft, vóór de honden te laten loopen, of komt hij bij eene rivier, en dringt hem de vervolger, hij besluit daarover te zwemmen. Treft hij, gansch afgemat, eenen hoogen muur aan, hij besluit eenen loop te nemen, er boven op te springen en, zich plat daarop neêrleggende om niet gezien te worden, intusschen wat te rusten. Vervolgt men hem aan de eene zijde eener hegge, hij begeeft zich naar den anderen kant, en zich omwendende, loopt hij terug, jagers en honden voorbij. Verwonderlijke manieren van zich te redden, door den grooten Formeerder der dieren, in bevreesde en weêrlooze hazen gelegd! — Maar opdat zij, die sterk voorttelen, niet te zeer zouden vermenigvuldigen, en nadeel doen aan de landlieden, (waarover zoo dikwijls geklaagd wordt op plaatsen, waar zij dat verdragen moeten, en hen niet mogen afkeeren met strik, snaphaan of dieren) heeft de Schepper de honden gegeven, vooral die wij doorgaans brakken noemen, waarbij men ook diegenen kan voegen, die wij lange honden of hazewinden heeten. Hun is ingeschapen eene drift, om op hazen te jagen, en daardoor eene te groote vermenigvuldiging te beletten; maar zij bezitten allen die drift niet in gelijke mate. Er zijn onleerzamen, die, hoewel in de jeugd onderwezen, den jager niet waarschuwen, wanneer een haas zich ergens ophoudt; of er zijn *onwilligen*, die in het veld onachtzaam herom zwerven, zonder lust te toonen tot de vangst. Zeker, met zoodanigen *is het kwaad hazen vangen.* De jager kan de hazen van ver-

verre niet zien, niet ruiken; hij kan ze niet opdoen, waar zij zich in struiken of boekweit schuil houden: in zulk een geval mag hij wel naar huis gaan, of zich van een' beter afgerigten hond bedienen. — Deze spreuk dient om te leeren, dat men weinig wint, wanneer men jonge lieden of anderen, tegen zin en wil, aan eenig werk zet. *Gewillige arbeid*, zegt men, *is maar half werk;* onwillige doet niets af. Men zit er geeuwende en gapende bij: men valt er bij in slaap: men verbeuzelt zijnen tijd, of steekt alleen luije handen uit, die niets afdoen. — Onder de zoodanigen moet ik u nooit tellen. De tijd is te kostelijk, om dien op zulk eene wijze te verliezen. Alle werk, waartoe wij geroepen zijn, of waaraan men ons zet, moet met ijver afgedaan worden. Arbeiden is elks pligt. Zijt dan altoos lustig tot datgeen, wat men u oplegt, en hebt den roem van vaardigheid en naarstigheid. Zoo niet, dan zal men anderen aan het werk zetten, en u, als een' onwilligen met verachting aanzien, terwijl de gewilligen den lof van alle braven zullen wegdragen.

63.

DIE GEEFT VAN HETGEEN HIJ HEEFT, IS WAARD DAT HIJ LEEFT.

Sommigen hebben deze spreuk verminkt, en ze aldus voorgesteld: *die geeft wat hij heeft, is waard dat hij leeft;* maar door anderen is te regt daar tegen gesteld: *die geeft wat hij heeft, is waard*

 dat

dat hij gebrek lijdt. Al te geven aan een' ander, wat men bezit, gebiedt geene wet, en strijdt met de ware eigenliefde. Natuurlijk moet men eerst voor zich zelven zorgen, hetgeen opgesloten is in het spreekwoord: *het hemd is nader dan de rok.* Hij dan, die geeft van hetgeen hij bezit, van het kostbare, van het edele tot onderhoud van het leven eens ongelukkigen, is waardig, dat hij ook geniete het goede des levens. Hij bewijst toch zoo groote weldadigheid als hij vermag, en men kan met redelijkheid niet meer van hem verwachten: verder kon hij niet gaan. In een naburig Land heb ik een' Leeraar gekend, die zeer milddadig was, en in den volsten zin aan de armen zijner Gemeente gaf van hetgeen hij had. Hierom meende men, dat de man groote schatten bezat, en altoos van zijnen overvloed uitdeelde. Maar na zijnen dood ontdekte men het tegendeel. Vrouw en kinderen behielden toen slechts een sober bestaan. De vermogenden van die plaats dit vernemende, namen het eenparig besluit om eene aanzienlijke somme gelds aan dezelven te geven: daardoor toonende, dat zij het voorbeeld van hunnen Leeraar ook na zijnen dood wilden volgen.

Welk eene schoone daad! — Verdient een vrek, die, gelijk het zwijn, eerst na zijnen dood voor anderen nuttig is, te leven? Neen; de grootste lof is: „ Gij hebt welgedaan in uw leven!"

64.

64.

DE PAARDEN, DIE DE HAVER HET MEEST VERDIENEN, KRIJGEN ZE NIET.

Hoe menigmaal heb ik in mijn leven dit spreekwoord hooren bezigen! en, moest ik vooronderstellen, dat het met regt gebruikt wierd, hoe vele smarten leed dan mijn hart! Dit zult gij billijken, wanneer gij de ware beteekenis der bovenstaande spreuk zult kennen. — De wijze, goede Schepper, die ons het nuttig paard gaf, zorgde ook, dat wij het noodige voedsel daarvoor niet ontberen zouden. Hij had, wel is waar, paardeboonen, gras, hooi, stroo en dergelijken voor hetzelve bestemd: maar geen van die allen kon aan dat beest op den duur toereikende krachten geven: iets van eenen anderen aard werd er bij vereischt. Drie voorname granen: tarw, rogge en boekweit, formeerde Hij voor den mensch; doch de haver, die volkomen aan het oogmerk voldoet, schiep Hij voor het zwaar arbeidend paard. Maar *de paarden, die de haver het meest verdienen, krijgen ze niet.* Dat is de schuld der menschen. Het schoone moedige rijpaard, dat één- of tweemaal 's weeks van stal komt, om, onder eenen luijen berijder, een klein toertje te doen, krijgt haver in overvloed, en wordt door dat mesten zoo weelderig, zoo dartel, dat het zijnen berijder telkens wil afsmijten; terwijl het hijgend boeren-paard, dat, van den opgang der zon tot den ondergang, in de zwaar geladen kar loopt, of den zwaren ploeg door de harde kleigronden trekt, zich met een hand-

vol slecht hooi, of gehakt stroo moet vergenoegen. De grillige staljongen werpt voor een onvermoeid paard zoo veel haver in den bak, dat het dier niet meer eten wil; terwijl het beest, dat den zwaar geladen vrachtwagen, eenige uren ver, getrokken heeft, buiten weten van den voerman, versmaad en op muf hooi onthaald wordt. Dit is onbarmhartigheid, ondankbaarheid, wreedheid, onverdraagzame hardheid. Niettemin, het gaat veeltijds zoo: *de paarden, die de haver het meest verdienen, krijgen ze niet.* — Maar nu, welk een onregt, welk eene treurige waarheid wordt door dit spreekwoord bij de menschen uitgedrukt? — Deze, dat men bedieningen meer naar gunst, dan naar bekwaamheden ziet vergeven: of dat lieden, die zeer zwaar werken, geene of slechts eene sobere belooning ontvangen, terwijl hij, voor wien de arbeid geschiedt, zich vet mest, en in allen overvloed weelderig leeft. In mijne jeugd heb ik, in zekere stad onzes Lands, eenen schatrijken Heer gekend, die daarbij een zeer voordeelig ambt hadt, hetgeen hem geen' anderen arbeid dan eenig schrijvens kostte; maar, in plaats van dit, daar het tweemaal moest geschieden, door eenen goeden Afschrijver of Klerk te laten doen, had hij daartoe heimelijk opgezocht twee tamelijk wel schrijvende arme vrouwen, aan welke hij, voor ieder blad schrijvens, ik weet niet hoe weinige duiten betaalde, waarom hij dat ook zeer zorgvuldig verborgen hield. Mij heugt nog, hoe mijne kinderlijke verfoeijing rees, toen ik dat toevallig ontdekte. Zeker, deze oude *paarden, die de haver het meest verdienden, kregen ze niet.* Maar hoe zullen wij die dingen verbeteren, welke niet in onze magt staan? Laat ons maar toezien, dat wij de *haver gevem*

ven aan die paarden, die ze het meest verdienen.

65.

BIJ HET SCHEIDEN VAN DE MARKT LEERT MEN DE KOOPLUI KENNEN.

Op eene groote markt komen meestal vele kooplieden bij elkander. De verkoopers schijnen voor hunne waren geringen prijs te zullen geven: de anderen toonen zich genegen om ze te koopen. Maar alles valt dikwijls geheel anders uit. De verkooper doet eenen hoogen eisch; de kooper biedt een' lagen prijs. Elk staat op zijn stuk, en men scheidt, gelijk men bijeen gekomen was. De verkooper heeft den ongezinden kooper, de kooper den onwilligen verkooper leeren kennen; de een vertrekt met zijne waar; de ander met zijn geld. — Hiervan is de spreekwijs: „*Bij het scheiden van de markt leert men de* „*kooplui kennen*," overgebragt en gebruikt van menschen, die eerst een goed gelaat toonden, doch die men daarna met smart leerde kennen als van eene andere inborst te zijn.

Onder de zoodanigen behoort gewis de Hertog van OLIVARES. — BALZAC heeft ons een staaltje van hem nagelaten, namelijk, dat het weglaten van twee of drie lettergrepen in het slot eens briefs, aan hem geschreven, aan meer dan honderdduizend menschen het leven gekost heeft. Een Prins schreef hem eenen brief, en, in stede van dien te onderteekenen met *très humble et très obeïssant*, las men *bien hum-*

ble et très affectioné. OLIVARES, oordeelende, dat het eerste hem toekwam, werd zoo vertoornd op het zien van het laatste, dat hij den brief in stukken scheurde, en zwoer, dat 's Prinssen gebrek aan wellevendheid den ondergang van zijn Land na zich zou slepen. Hij greep ook de wapenen aan, en honderdduizend onschuldigen leerden, bij het scheiden van de markt, dezen geweldigen koopman kennen.

66.

HET IS KWAAD VOSSEN MET VOSSEN VANGEN;

OF

DIE EEN' BOER BEDRIEGEN WIL, MOET EEN' BOER MEDE BRENGEN.

De Schepper heeft de vossen geschapen, om te beletten, dat wezels, hermelijnen, eekhoorntjes en andere dergelijke dieren, die in het wilde wonen, en wel nuttig zijn, echter niet al te zeer in getal aanwassen, en daardoor groote nadeelen aan de menschen toebrengen. Om dan te bestaan, heeft de Schepper de vossen met loosheid voorzien, veeltijds haar eenige middel om eene prooi magtig te worden. Een vos, bij voorbeeld, heeft men aan eene ketting gelegd, en tam gemaakt, zoodat men hem met de hand, zonder gevaar, kan aanraken en strelen. Maar de vos veinst geheel tam te zijn, ofschoon hij het veelal niet is. Hij laat op het

het voorplein van het huis, waar hij aan de ketting ligt, en waar hoenderen onbezorgd rondloopen, hen, zijn er menschen tegenwoordig, onaangevallen, vrij gaan; maar is er niemand, en komen ze onder zijn bereik, terwijl hij soms, als dood of slapende, nederligt, vliegt hij op, grijpt ze en kluift ze, als een lekker beetje, op. Vermits nu alle vossen denzelfden aard van loosheid bezitten, is het kwaad, is het bezwaarlijk eenen listigen vos door een' anderen loozen vos te vangen: want zij kennen elkanders streken. Deze loosheid der vossen heeft aanleiding gegeven, om er een Kinder-boekje met leerzame Fabelen over te schrijven, genoemd *Reintje de Vos*, hetgeen men voor twee stuivers koopen kan; maar, wil men het in Folio met koperen platen hebben, dan kost het zeven guldens. — Intusschen heeft men deze spreuk overgenomen, en zij beteekent, dat het moeijelijk valt, een' listigen man te gebruiken om een' anderen loozen in het net te krijgen. Het geheurt echter, wanneer een ander geene uitkomst weet; doch soms wordt het vergolden, gelijk de volgende gebeurtenis u leeren kan. Een' Gelderschen Herbergier viel eene erfenis te beurt te *Middelburg*, hetgeen hem noodzaakte om, ter ontvangst, derwaarts te reizen. Bij de overgaaf maakte men zwarigheden, die hem dwongen eenige dagen langer daar te blijven. — De Kastelein van zijn Logement, meenende, dat hij ook iets van 's mans erfenis moest naar zich halen, rekende de vertering op tweehonderd en negen en zeventig guldens. De ander stond verbaasd, toen hij die hooge rekening zag, en weigerde te betalen; maar of hij hoog of laag sprong, er zat niet op dan te voldoen. Zeer te onvreden, verliet hij de stad, en vergat deze ongehoor-

hoorde behandeling niet. En wat gebeurde er? Eenige jaren daarna, besloot de Kastelein met een' ander Heer, eene reis door *Gelderland* en andere Provinciën te doen. Op een' laten avond kwam hij bij den gemelden Herbergier met eene chais met twee paarden, om daar te vernachten, gelijk geschiedde. Bij het aftreden van de chais werd hij aanstonds door den Herbergier herkend, ofschoon hij denzelven niet meer kende. Deze looze vos zag hem met vreugde in den knip. Des anderen daags 's morgens, bij het vertrek, werd de rekening gevraagd, en eene van twee honderd en vijftig guldens gegeven. De reizende Kastelein, niet minder daarover verbaasd, begon te vloeken, en dreigde zonder betaling te zullen vertrekken. Maar toen de Herbergier koeltjes antwoordde: ,, mijn Heer, als ik mij herinner geen negen en twintig guldens bij u, op zekeren tijd, verteerd te hebben, toen ik twee honderd en negen en zeventig guldens betalen moest, dan reken ik niet te hoog! Wilt gij zonder betaling vertrekken, het is wel; maar ik zal chais en paarden voor de betaling houden.'' De Kastelein den Herbergier nu herkennende, en het geval zich herinnerende, besloot te voldoen, ziende dat het moeijelijk is vossen met vossen te vangen. — Nog één woord van het tweede spreekwoord: *die een' boer bedriegen wil, moet een' boer medebrengen.* Zijn boeren inderdaad zoo listig van aard boven stedelingen, dat, zoo men er eenen wil bedriegen, men eenen anderen moet medebrengen, die ook alle boerenstreken kent? Neen, dat niet: boeren zijn eenvoudiger geweest dan stedelingen; maar zij zijn listig gemaakt door de streken der laatsten, waarbij zij veel geleden hebben. In vorige tijden kwamen zekere vaderlandsche buitenlieden

den in de winkels der naburige Stad, en gaven, wanneer zij nog eenige andere boodschappen hadden te doen, den vollen geldbuidel over aan den winkelier, om daaruit te nemen zoo veel guldens, als zij aan waren zouden medenemen. Dat geschiedde altoos; maar waarom gebeurt dat nu niet meer? Omdat deze eenvoudige, en op de eerlijkheid der winkeliers te veel vertrouwende lieden, op eene snoode wijze bedrogen zijn geworden; waarom zij nu ook den geldbuidel zelven houden, en daaruit het gekochte betalen. Boeren hebben dus geleerd toe te zien, en tegen bedrog te waken, zeker het beste en een geoorloofd middel om niet misleid te worden.

67.

DE GEWOONTE IS DE TWEEDE NATUUR.

De Almagtige Schepper vormde onze natuur, onzen aard, onze ligchamen in dier voege, dat zij zich naar alle omstandigheden kunnen plooijen, waardoor ons hetgeen ons anders vreemd is, zoo eigen wordt, als of het ons ware aangeboren. Dit is zeker een uitnemend bewijs van wijsheid en goedheid: dit is van het uiterste belang voor ons. Als wij ons maar willen zetten of gewennen aan een werk, dan wordt *gewoonte de tweede natuur:* dan leert men met de linkerhand zoo fraai schrijven als met de regterhand: dan leert men eenen geheelen dag stil zitten, zonder nadeel voor de gezondheid, gelijk vele handwerkslieden; of zoo snel loopen, gelijk de paarden. Laat mij u

dat

dat ophelderen door een fraai geval, dat gij met verwondering hooren zult. — In den jare 1731 kwam te *Songi*, een Dorp van *Frankrijk*, eene volwassen kloeke dochter (naderhand Jufvrouw LE BLANC geheeten) bedekt met vellen van dieren, en een' stok in de hand. De boeren schrikten voor dit gezigt, en zonden, onbedacht, eenen bulhond op haar af Zij sloeg dien dood, ging weg, en sliep 's nachts op eenen boom. Men spoorde haar 's morgens na, ontdekte haar op den boom, en zond eene weerlooze vrouw, met een zuigend kind aan de borst, daar heen, die haar naar beneden lokte. Zij kwam ook af, werd gevangen genomen door de boeren, die op eene bedekte wijze toebereidsels daartoe gemaakt hadden, en gebragt op het kasteel van den Heer DE EPINOIJ. Zij was wel gemaakt, sterk, en had breede duimen gekregen door dezelve te zetten op de takken der boomen, als zij, daarop steunende, zich van den eenen op den anderen overwipte, hetgeen dit breed en plat worden veroorzaakt had, dewijl alsdan de geheele zwaarte des ligchaams daarop neêrkwam. — De taal geleerd hebbende, verhaalde zij, dat een Edelman, op haar en eene gezellin, bij het overzwemmen eener rivier (dit had zij zich zelve geleerd) haar beiden voor waterhoenders houdende, met een' snaphaan geschoten had, waarop zij onder water doken, voort zwommen, en elders veilig aan land kwamen. Dat zij toen, voortgaande, eenen *paternoster* vonden, over welks bezit zij in geschil raakten, hoewel zij niet wisten, wat het was. Dat zij, bij die oneenigheid, de andere met eene knods op het hoofd geslagen, doch daarvan ras berouw gekregen en, de wond, door het vel van eenen kikvorsch

daar

daar op te plakken, had verbonden; dat zij haar daarna verlaten had, terwijl men van de laatste sedert niets meer vernomen heeft. — Van vroegere tijden had zij eene verwarde herinnering. Zij wist niets van vader of moeder, en meende, dat zij met een schip op zee gevaren had en daaruit gesprongen was. Men besloot daaruit, dat deze volwassene dochters, nog zeer jong zijnde, uit *Noord-Amerika* gekomen waren, en schipbreuk geleden hadden; doch gelukkig daarvan afgekomen zijnde, landwaarts in geraakt, en voorts in de bosschen te zamen in het wilde waren groot geworden. — Maar, de *gewoonte*, zeide ik, *is de tweede Natuur*. Dit bleek: want, na het gevangen nemen, zag men haar met graagte raauw gevogelte eten, terwijl het zeer veel moeite kostte haar van zoodanig vleesch af te brengen. De maag kon zich aan gekookte spijs niet gewennen. Hare tanden vielen toen zelfs uit, doch zij kreeg weêr anderen. Eindelijk schikte zich hare natuur tot gekookte spijs, en daarop kreeg zij den grootsten afkeer van raauw vleesch. — De Heer DE EPINOIJ, eens gasten hebbende, liet haar, om ze hun te vertoonen, ook aan tafel komen; maar daarop niets lekkers naar haren zin vindende, stond zij op, ging naar den vijver, ving haren voorschoot vol kikvorschen, kwam weêr binnen, smeet die op de borden der gasten, en was zeer verwonderd, dat niemand daarvan at. — Menschelijker geworden zijnde, bestelde men haar te *Chalons* in een klooster, alwaar zij, ziek wordende en in levensgevaar komende, met den naam van MARIA ANGELICA gedoopt wierd. Sommigen wilden, na hare herstelling, dat zij daar blijven zou, en eene Non worden; maar zij sloeg dat af, omdat men haar haren vorigen wilden staat verweten had. Zij heeft

na-

naderhand, onder den naam van *Mademoiselle* LE BLANC, te *Parijs* gewoond, alwaar zij verscheiden malen van woning veranderde. Toen men vreesde, dat zij daardoor van de menschen mogt verlaten worden, of den kost niet zou kunnen krijgen, gaf zij dit merkwaardig antwoord: ,, heeft GOD mij dan van tusschen de wilde beesten, waaronder ik voorheen leefde, weggetrokken, om mij onder de menschen van honger te laten sterven? Hij is mijn Vader, en heeft mij tot het Christendom niet geroepen, om mij te verlaten!" — Zie hier echter nog éénê proef, dat de *gewoonte de tweede Natuur* is, welke de Koningin van *Polen*, zes jaren na de ontdekking dezer wilde dochter, genomen heeft. Daar zij met hare gezellin verpligt was van wortelen, visch en wild gedierte te leven, had de nood haar geleerd het eerste te zoeken, door zwemmen het tweede te bemagtigen, en door snel te loopen het derde te vangen. De gezegde Koningin van *Polen* nu, wilde het laatste zien, en nam haar mede op de jagt. En kon zij rennen, denkt gij? — Zij haalde de konijnen niet alleen, maar ook de hazen in, greep ze in den loop, en bragt ze aan die Vorstin, welke niet weinig verbaasd stond over deze snelheid. Zie daar, waartoe onze natuur zich zetten kan.

68.

DE KRUIK GAAT ZOO LANG TE WATER, TOT DAT ZIJ EENS BREEKT.

Wie is zoo onvoorzigtig, dat hij met eene aarden kruik, in plaats van met eenen houten of koperen emmer, water haalt, of dat uit een' steenen put, daarmede

op

op den duur, optrekt. Dit moge eenen tijd lang goed gaan; maar de aarden kruik moet maar één stootje krijgen, en hoe ligt komt er één stootje? weg is dan de aarden kruik. Hiervan komt het spreekwoord: *de kruik gaat zoo lang te water, tot dat zij eens breekt.* Men past dezelve toe op alle bedrijven, die met onvoorzigtigheid, gevaar of snoodheid verzeld gaan; bijzonder op dieven, die lang ongestoord stelen, doch eindelijk in den kuip raken. Ik wil u dit gezegde weder met een voorbeeld ophelderen. Een vreemdeling diende vele jaren, als jager, bij een' aanzienlijken Heer. Bij deszelfs dood beproefde hij als visscher den kost te zoeken. Eindelijk verliet hij het platte land, ging in eene Vaderlandsche stad wonen, en zette een' winkel van oude kleederen op. Het scheen hem zeer wel te gaan, en men zag zijn huis van alles vol. Zijne buren beminden hem ongemeen, dewijl hij hen in alles het eerste bijstond. Ging hij eens uit de stad, dan vertrouwde hij hun den sleutel van zijn huis, hoewel hij zorg gedragen had dat zij er niet konden inkomen, hetgeen zij niet wisten), door een gaatje boven in de deur te boren, en daardoor, met een ijzertje, den grendel er op te schuiven. Intusschen was er veel zilverwerk, voor bijna vierduizend guldens, op eene aanzienlijke Buitenplaats gestolen, doch aangaande de daders was niets ontdekt geworden. Lang daarna verkocht deze oude-kleêrkooper een klein zilveren lepeltje aan eenen zilversmid, die, ik weet niet waarom, hem verdenkende, hetzelve aan den President Burgemeester liet zien. Men kreeg vervolgens op hem het vermoeden, van mede schuldig te zijn aan de voornoemde dieverij, en besloot het lepeltje aan den Heer te vertoonen, welke zoo veel zilverwerk was

 kwijt

kwijt geraakt. Deze, dat ziende, twijfelde, en de dief bleef nog op vrije voeten. Intusschen werd er, buiten de stad, onder den dorpel van een huis doorgegraven, en de wasch daaruit gehaald. Voorts vond men de deur van een aanzienlijk huis in de stad 's morgens open, en daaruit gestolen een kleed en een kistje met obligatiën en juweelen; dan, in eenen anderen oord der stad vond men daarna het eerste op straat neêrgezet, maar de juweelen waren weg. Toen vermeerderde het vermoeden op den kleêrkooper, en men zette hem vast. Bij de ondervraging, van wien hij het zilveren lepeltje gekocht had, antwoordde hij: van eenen soldaat, dien hij niet kende. Om alles te ontdekken, besloot men, daar hij intusschen ziek was geworden, het geheele garnizoen, man voor man, in de gevangenis voor hem te brengen, om den onbekenden soldaat te ontdekken. Dit geschiedde; maar hij zeide, hem onder zoo velen niet te herkennen. Dan, de kruik gaat zoo lang te water, tot dat ze eens breekt. Zijn geweten werd hem te sterk, en op een' morgen vond men, dat hij zich aan de deur van het vertrek, waarin hij gevangen zat, verhangen had. Daarop gaf het Geregt bevel, hem onder de galg te begraven. Vervolgens werd zijn huis onderzocht, doch bij de eerste doorsnuffeling niets gevonden dan hetgeen men dacht dat hem had toebehoord. Maar bij het tweede onderzoek, op den zolder gedaan, zag een timmermansknecht uit een' ouden, half afgebroken, doch beneden toegemetselden schoorsteen, een touwtje hangen. De nieuwsgierigheid hem daarop aanzettende, om te weten wat dat was, vatte hij het aan, en voelende, dat het ergens aan vast was, haalde hij het op. Toen kwam het gestolen kleed te voorschijn; en aan

een

een ander touwtje hing een witte kous, die behoord had aan de wasch, buiten de stad gestolen, en waarin de juweelen waren, uit het aanzienlijk huis geroofd. Toen bleek het wat hij gedaan had; en de laatsten zouden weg geweest zijn, had de Schoenmaker, twee dagen vroeger, de onderhanden zijnde schoenen voor hem afgemaakt, alzoo hij gezegd had naar Amsterdam te moeten reizen, om kostbaarheden te verkoopen. Hierop werd al wat men in zijn huis vond, op het Raadhuis ten toon gesteld, opdat ieder zijn eigen goed, vóór jaren gestolen, mogt erkennen en terug bekomen. Maar hij werd, op bevel der Overheid, opgegraven, en met één been aan de galg gehangen.

69.

DAAR VERDRINKEN ER MEER IN EEN WIJNGLAS DAN IN DE ZEE.

Tot welke goede gebruiken gaf GOD den wijn? Die geeft kracht aan de zwakken, verkwikt de vermoeiden, geneest sommige kranken, en beurt de bedroefden op. Zoo veel nuts doet één geschapen ding. Maar waarom zijn de menschen boos, als GOD goed is? Waarom misbruiken zij de grootste zegeningen? Kunnen zij daardoor grooter winsten voor zich verkrijgen? en welken zullen die zijn? een opgezwollen bol aangezigt, bezet met puisten; een dikke roode neus, een stinkende, elk verveelende adem, een zwaar uitgezet ligchaam, dikke beenen, bevende handen, wankelende voeten, een verzwakte maag, die van spij-

 zen

zen walgt, bezwijkende krachten, een verval van alle zielsvermogens, en..... een vroege dood. Zijn deze de winsten, die het wijnglas geeft? — Niettemin drijft de drift naar den wijn, en waarom voegen wij er ook niet bij, die naar sterke dranken, sommige lieden zoodanig, dat zij, dit alles wetende, en, naar hun ligchaam en geest, ondervindende, niets ontzien, om dagelijks eene groote hoeveelheid daarvan in te zwelgen. In den aanvang wordt wel de schaamte niet weggedronken; maar ik heb vrouwen gekend, die, mede tot dat ongeluk vervallen, den jenever in de winkels gingen halen in een trekpot, of in eene zuivere test, staande in een stoof, om door het openlijk dragen dier dingen in de hand, alle vermoeden weg te nemen, dat zij zich in den drank te buiten gingen. Menschen van beide sekse, daaraan verslaafd, zijn minder tot bekentenis van hunne wandaad te brengen, dan van eene andere zonde; dit heeft mij de ondervinding geleerd, en daarom komen zij zoo veel te moeijelijker te regt. Zeker Leeraar heeft mij gezegd, dat het hem nimmer gelukt is iemand daarvan terug te brengen. Eene brave Jufvrouw, mij bekend, raakte daaraan zoo verslaafd, dat het vijftien jaren duurde, eer zij tot berouw kwam, en hare onmatigheid naliet. Iemand heeft gezegd, dat er meer menschen in de wereld sterven door den drank, dan door het zwaard; en een ander heeft dat getal bepaald, jaarlijks op één millioen menschen. De zee verslindt er gewis minder, hoe velen daarin ook mogen omkomen, hoe wijd en groot zij moge zijn. De tegenstelling is fraai: in een *eng* wijnglas verdrinken er meer dan in de *ruime* zee. Dit spreekwoord is, zegt men, uit *Duitschland* tot ons gekomen; maar

was

was dat in ons Vaderland, waar men oudtijds zoo matig leefde, noodig geworden, om menschen daardoor van dat kwaad af te schrikken?

70.

HETGEEN MEN NIET WEET, DEERT HET HART NIET.

Indien, in het vervolg van uw leven, alles u ter ooren kwam, wat van u gezegd zal worden, (want, hoe men het al of niet make, van ieder mensch wordt veel gepraat), dan zoudt gij gelegenheid hebben om te onderzoeken, of men zulks, met regt of onregt, van u zeide; en zoo het eerste plaats had, dan zoudt gij weten wat er in u te verbeteren ware. Maar ik weet niet, of gij vastheid van geest genoeg zult hebben, om het valsche, dat men van u zal verhalen (want dat zal er gewis ook onder loopen) grootmoedig te kunnen verdragen, en den lasterenden verteller met een versmadend stilzwijgen te beantwoorden. Mogelijk zult gij een zeer gevoelig en zwak hart hebben. Hoe dan, wanneer grievende dingen u ter ooren mogten komen? Ik heb allerwege menschen gevonden, die meenen veel bij ons te verdienen, door ons aan te brengen wat anderen van ons praten. Mag ik u bidden, houdt zoodanigen nooit aan de hand: beduidt hun, niet te willen weten wat zij genegen zijn te vertellen, en gedenk deze voortreffelijke en nuttige spreuk: *hetgeen men niet weet, deert het hart niet.* Waarom zoudt gij uwe rust, het dierbaarste dat men

hebben kan en hebben moet, wil men zijn beroep en vele andere dingen met vrolijkheid waarnemen: waarom, zeg ik, zoudt gij uwe rust door zulke lieden laten verstoren?

71.

STEEK UW VOETEN NIET VERDER DAN UW BED REIKT.

Wanneer men de voeten verder uitsteekt, dan het bed lang is, dan hangen zij daar over; of wordt, in dit spreekwoord, op de dekens gezien, dan raken ze buiten dezelven. De voeten en het geheele ligchaam in het bed regt uit te steeken, is zeer gezond; doch de voeten over het bed te laten hangen, of ontbloot van deksel te laten, is nadeelig voor de gezondheid. — Wanneer men de bedoeling van dit spreekwoord nagaat, dan moet men zeggen, dat het van zeer veel gewigt is. Of beteekent dit zeggen niet: „ onderneem nooit iets, dat voor u te hoog of te zwaar is.'' Dezelfde zin wordt uitgedrukt door een andere spreuk: *spring niet verder dan uw stok lang is.* O welk eene wijze en nuttige les voor jonge lieden! — Wanneer ik bedenk, hoe velen ik in mijn leven gekend heb, die deze spreuk niet gevolgd hebben, en daardoor zelven ongelukkig zijn geworden, of ook anderen ongelukkig gemaakt hebben, dan bedroef ik mij van harte! Onder dezulken was een zeker Heer, dien ik gekend heb, die een huis bouwde, dat hem honderd en twintig duizend guldens kostte, doch dat hij nader-

derhand voor achttien duizend guldens moest verkoopen, en bij een' gemeen burger juist daar tegen over, waar hij zijn huis dagelijks voor oogen had, op een klein zoldertje gaan wonen. Iets te ondernemen is ligt te doen, maar dat te volvoeren en op den duur uit te houden, is moeijelijk, zoo niet voor sommigen onmogelijk. Hoe wijs, hoe gelukkig zult gij dan zijn, mijn lief kind! wanneer gij de bedachtzaamheid niet vergeet. Tegen hoe vele smarten en schande zult gij dan bewaard worden! Waarom zoudt gij u steken in dingen, die gij naderhand zoudt moeten laten varen? Doe dat nooit, en gij zult gelukkig zijn.

72.

DAT ZIJN ZE NIET, DIE WILHELMUS BLAZEN.

Men gebruikt deze manier van zeggen, wanneer iemand iets voorgeeft, hetgeen anders is dan hij meent; of wanneer iemand meent den bedoelden man vóór zich te hebben, terwijl het een ander is. — Gij vraagt misschien, hoe is die gewone spreekwijze in gebruik gekomen? Wil ik u dat ook eens vertellen? Luister dan: want het geval is fraai. Als de Generaals te velde zijn, gebruiken zij dikwijls verspieders, die wij *Spions* noemen, om den vijand in zijn leger of in zijne stad te bespieden, en daarvan berigt aan den Generaal terug te brengen, opdat hij wete, wat hem dan te doen staat. Voor zulk eene dienst kan men veel geld trekken: maar het is een zeer gevaarlij-

lijke post; want, wordt zulk een *Spion* ontdekt, dan is het: „ hang hem op, zonder genade, aan de galg, of aan den eersten boom!" Prins WILLEM de I. van *Oranje* zond eens, om iets te ontdekken, eenen *Spion* naar het *Spaansche* leger, hem ontzet belovende zoo hij ontdekt wierd. Wat gebeurt er? De man wordt betrapt, en voor een' *Spion* gehouden. Toen was het aanstonds: „ *hang den kerel op!*" Men leidt hem dus naar de galg. Ondertusschen vernam de Prins, dat de man ontdekt was, en zond daarop eene bende Ruiters tot deszelfs verlossing. De Spanjaarden, de aankomst dezer vijanden vernemende, bliezen op de trompet. De *Spion* luisterde, maar, hoorende een Spaansch alarm blazen, zeide hij: *dat zijn ze niet, die Wilhelmus blazen!* Maar daarop verder voortgeleid en aan de galg gekomen, hoorde hij eenen trompetter van den Prins *Wilhelmus van Nassauwen* blazen, en toen sprong hij van blijdschap op, roepende: *dat zijn ze, die Wilhelmus blazen!* Toen vlugtten, op de aannaderende benden van den Prins, al de *Spanjaarden*, die den *Spion* wilden opknoopen, en hij kwam vrij van de galg. — Het volkslied, *Wilhelmus van Nassauwen*, is gedicht in het jaar 1572, door DIRK VOLKERTSZOON KOORNHERT, die, in de toenmalige tijden van beroering voor ons Vaderland, gebannen werd; doch uit de ballingschap daarna terug gekeerd, *Secretaris* van Hollands Staten geworden is. Geen wonder, want hij was een braaf man.

E I N D E.

Digitized by Google